

ALBAYRAK, L. – YILMAZ, C. (2025)

“The Importance of Local Knowledge in Disaster Management and Examples of Good Practice / Afet Yönetiminde Yerel Bilginin Önemi ve İyi Uygulama Örnekleri”,
Turkish World II International Geography Congress, Proceeding Book,
Al-Farabi Kazakh National University, Almaty, (150-154).

AFET YÖNETİMİNDE YEREL BİLGİNİN ÖNEMİ VE İYİ UYGULAMA ÖRNEKLERİ

Dr. Leman ALBAYRAK¹, Prof. Dr. Cevdet YILMAZ²

¹Ardahan Üniversitesi, İnsani Bilimler ve Edebiyat Fakültesi, Coğrafya Bölümü
Ardahan, TÜRKİYE

²Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü,
Samsun, TÜRKİYE

e-mail: lemanalbayrak@ardahan.edu.tr

Makale ilk kez yayımlandı.

ÖZET Dünyada her zaman çeşitli şekillerde doğal afetler yaşanmakta ve insanlar karşılaştıkları riskleri yönetmeye çalışmaktadır. Deprem, heyelan, fırtına, sel, kuraklık ve orman yangınları oluştukları yerlerde bütün varlıkları ve insan eserlerinin güvenliğini tehlikeye atmaktadır. Afetler, hem ekosistem hem de ekonomiyi bozucu etkisiyle birçok olumsuz olayın art arda gelmesine neden olmaktadır. Doğal afetlerin hepsi tamamen öngörülemeyen değildir ve bazı afetlerin önceden tahmini mümkün olabilmektedir. Dünyanın farklı bölgelerinde bazı toplumlar, gözlem yoluyla doğadaki değişimleri fark ederek afetleri öngörebilme ve afet esnasında süreci yönetebilmede etkili olan yerel bilgilere sahiptirler. Toplumların doğaya uyum gösterme ve onunla mücadele biçimleri, afet risklerinin yönetilmesinde birer kılavuz olabilmektedir. Dünyanın farklı kesimlerinde bilimsel olarak ortaya konmuş ve çeşitli yönetim kademeleri tarafından uygulanan yöntemler dışında, yerel toplumların yaşadıkları ortamda dış dünyadan bağımsız olarak geliştirdikleri ve çoğu basit gibi görünen yöntemlerle doğal afetleri önlemek ve yönetmek konusunda ortaya koydukları çeşitli stratejilerin bilinmesi ve literatüre kazandırılması da afet risklerini azaltma veya önlemede önemli bir kaynak olabilir. Çalışmada, literatürde geçen afet ve yerel bilgi ilişkileri öne çıkarılarak, afet yönetiminde Dünya'dan farklı örnekler ve coğrafi gözlemler ile Karadeniz Bölgesi'nde tespit edilen örnek durumlar eşleştirme yapılarak analiz edilmiştir. Veriler; yerel bilgiye dayalı sel yönetimi, kuraklık riskine karşı alınan tedbirler, sürdürülebilir arazi kullanımı ile toprak ve suyu koruma, heyelan riskine karşı öngörü ve tedbirler olarak sınıflandırılmış, sonra da bunların betimsel analizi yapılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Coğrafya, afetler, iklim, kültürel ekoloji, yerel bilgi.

1. Giriş

Günümüzde doğal afetleri öngörebilmek ve afet sonuçlarının olumsuzluklarından en az şekilde etkilenmek için yerel bilgi ve uygulamalar üzerinde de sıklıkla durulmaktadır (Petley vd. 2007; Shaw 2008; Crosta and Frattini, 2003; Jigyasu, 2015). Benzer afetleri deneyimleyen toplumların hafızasındaki teknik bilgi, kurallar, önlemler ve öngörüler ile riskleri belirleme ve uygulanan çözümler önemli bir rol oynamaktadır (Mercer et al., 2010). Toplumlar; yaşam tarzları, geçim kaynakları, doğa algıları aracılığıyla yaşadıkları alanlarda çeşitli doğal tehlikelerle yüzleşmiş ve zamanla kültürel mirasın içinde saklı olan yerel bilgi ve uygulamalar geliştirmiştir. Geleneksel bilgi veya yerel bilgelik, geçmişte uzun süredir deneyimlenen bir süreçten türetilen, benimsenen ve evrimsel süreçle bir sonraki nesle aktarılan bir bilgi sistemidir. Yerel bilgiler, toplumların nesiller boyunca nasıl hayatta kalmayı ve uyum sağlamayı başardığını anlamak, gelecekteki zorlukları azaltmak için sürdürülebilir politikalar geliştirmenin anahtarı olabilir (Iloka, 2016). Buna dayanarak doğal afetin doğasını anlamak, afetleri azaltmada en iyi eylemi önermek, acil durum aşamasında yanıt vermek ve önceki deneyimlerden yola çıkarak afetlerle başa çıkmak için daha fazla seçenek önermek mümkün olmaktadır. Doğal işaretler kullanılarak hava tahmini gibi yerel uygulamalar, modern bilimle birleştirilmektedir. Örneğin sel tahminleri suyun berraklığının, hızının ve sesinin doğrudan gözlemlenmesine dayanmaktadır (Pauli et al. 2021). Sri Lanka'da heyelanları tahmin etmek, alışılmadık toprak çatlaklarının değerlendirilmesine ve yoğun yağışın su tablası üzerindeki etkisinin anlaşılması ile ilişkilidir (Dasanayaka and Matsuda, 2019).

Yerel topluluklar, heyelanları tahmin etmek için su akışındaki değişiklikler, hayvan davranışları veya toprak çatlakları gibi doğal göstergeleri kullanmaktadır. Bu geleneksel erken uyarı sistemleri, nesiller boyunca yapılan gözlemler ve deneyimlere dayanmaktadır. Heyelan ve sellere maruz kalma riski yüksek kesimlerde yerel mimari tekniklerden yararlanma, kırsal mimarideki yerel bilginin dikkate alınmasıyla sığınakların inşa edilmesi, güvenli ve yer altı toprak kuyularda uzun süre gıda depolama önemli uygulamaları oluşturmaktadır. Geçmişte afetlerden sıklıkla etkilenen yerlerin tekrar yeni yerleşim yeri olarak seçilmesi dikkate alınan durumlardandır (Varol vd. 2021). Yoğun yağış alan yerlerde afetlerin tekrarlanması veya bu tür olaylara karşı tedbirli yaklaşılması, afet önleme ve azaltma konusunda yerel halk bilgisinin rolüne değinilmektedir. Hem bilimsel hava bilgisi hem de yerli bilgi, özellikle kırsal alanlarda kuraklık riskine karşı tedbirler için önemlidir (Grey, 2019). Floransa Bildirgesi (2014)'e göre "İklim değişikliği, doğal afetler, göç ve yoksulluk gibi küresel sorunlar ve riskler ile baş etmek için dayanıklı geleneksel teknikler desteklenmeli ve bunların her ülkede kullanımları yaygınlaştırılmalıdır. Eğitim programları ve atölyeler ise toplulukların riskleri anlamasına ve önleyici tedbirler almasına yardımcı olmaktadır (Shaw et al., 2008).

Çalışma, "yereldeki coğrafi ve kültürel bilgi, doğal afetler ve risk yönetiminde bir rehber olarak değerlendirilebilir mi" sorusundan hareketle geliştirilmiştir. Çalışmanın amacı; Dünya'dan ve Türkiye'den örneklerle yerel halkın hafızasında olan afetlere karşı öngörü, bilgi ve uygulamaları incelemektir.

2.Yöntem

Çalışma, nitel araştırma olarak tasarlanmış olup, veriler doküman incelemesi, mevcut literatür ve Karadeniz Bölgesi'nde Artvin ve Samsun illerinde gerçekleştirilen saha araştırmalarına dayanmaktadır. Araştırmanın veri toplama sürecinde, coğrafi gözlemler ve yerel halktan katılımcılarla yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılarak derinlemesine mülakatlar gerçekleştirilmiştir. Elde edilen bulgular, betimsel analiz yöntemiyle analiz edilerek yorumlanmıştır. Çalışmanın bulguları, örnek durum incelemesi yaklaşımı çerçevesinde beş tematik başlık altında sınıflandırılmıştır. Bu temalar; yerel bilgiye dayalı sel yönetimi, kuraklık riskine karşı alınan tedbirler, sürdürülebilir arazi kullanımı ile toprak ve suyu koruma, heyelan riskine karşı öngörü ve tedbirler olarak değerlendirilmiştir.

3.Bulgular

3.1.Yerel bilgiye dayalı sel yönetimi

Sel riskine karşı geliştirilen yerel bilgide dirençli alt yapı oluşturma ve toplumların çeşitli uygulamaları yer almaktadır. Sel yönetiminde yerel toplumlar, tatbikatlar düzenlemekte, tahliye planları oluşturmakta ve sel barınakları kurmaktadır (Shaw et al., 2008). Geleneksel mimari örneklerde olduğu gibi, yerden yükseltilmiş evler, sel bariyerleri ve yükseltilmiş tahıl depoları, deltalar gibi sel riski yüksek bölgelerde daha yaygındır (Le et al., 2007). Samsun – Çarşamba'da Yeşilirmak Deltası üzerinde inşa edilmiş olan geleneksel evler ani oluşacak sel ve taşkınlara karşı zeminden bir metre kadar yükseltilmiş direkler üzerine inşa edilmiştir (Yılmaz ve Zeybek 2026). Yerel bilgi ve modern teknoloji kullanılarak seller önceden tahmin edilebilmektedir. Örneğin, Bangladeş'te nehir su seviyesi izleme ve mobil uyarı sistemleri kullanılarak zamanında tahliye sağlanmaktadır (Paul and Routray, 2010).

3.2.Kuraklık riskine karşı alınan tedbirler

Kuraklığa karşı geliştirilen yerel bilginin genellikle Dünya'nın kurak ve yarı kurak kesimlerinde kullanıldığı görülmektedir. Yağmur suyu hasadı bilinen yaygın yöntemlerden biridir. Örneğin Hindistan ve Sahra Altı Afrika'da geleneksel yağmur suyu hasadı teknikleri kullanılarak kurak mevsimler için su depolanmaktadır (Rockström et al., 2002). Kuraklığa dayanıklı mahsullerin tarımı bir diğer stratejidir. Bu anlamda özellikle darı ve sorgum gibi daha az su gerektiren ürünler yetiştirilmektedir (Cooper et al., 2008). Toprak neminin korunması yine susuz dönemler için yardımcı bir uygulamadır. Malçlama ve tarım ormancılığı gibi tekniklerle toprak nemi korunmaktadır (Liniger et al., 2011). Su kuyuları, göletler gibi su kaynaklarını çeşitlendirmek ve kurak dönemlerde su tüketimi yüksek faaliyetlerden kaçınmak birer tedbir oluşturmaktadır. Anadolu'da geçmişten günümüze yaygın olarak kullanılan topraktaki nem miktarına bağlı olarak

gerçekleştirilen nadasa bırakma ile toprak verimliliğini korumak için uygulanan mahsul rotasyonu da önemli yöntemlerdendir.

3.3.Sürdürülebilir arazi kullanımı ile toprak ve suyu koruma

Teraslama, dik yamaçlarda basamaklı seviyeler oluşturarak su akışını yavaşlatmayı ve toprak erozyonunu önlemeyi amaçlayan geleneksel bir tarım uygulamasıdır. Dağlık ve eğim oranı yüksek kesimlerde, arazilerin teraslandırılarak tarıma kazandırılması ve bu yolla toprağın erozyona karşı korunması önemli ve yaygın bir örnektir (Albayrak, 2021). Himalayalar gibi dağlık bölgelerde, yamaç eğimini azaltmak ve heyelanları önlemek için teraslama kullanılmaktadır (Haigh et al., 1989). Çin'de yapılan bir çalışma, teraslanmış yamaçların teraslanmamış yamaçlara kıyasla önemli ölçüde daha az heyelan yaşadığını ortaya koymuştur (Chen et al., 2015).

Geçmiş dönemlerde yangınlar ve tarım için arazi açma gibi nedenlerle ormanlar yok edilmiş veya ağaçlar seyrekleşmiştir. Bu kesimlerde bitki örtüsünü yeniden canlandırma çalışmaları yapılarak heyelan ve erozyona karşı mücadele verilmektedir. Ağaçlandırma ve yeniden ormanlaştırma çalışmaları ile ağaçlar dikilerek yamaçlar stabilize edilmekte ve toprak erozyonu azaltılmaktadır. Bambu ve belirli sert ağaç türleri gibi derin kök sistemine sahip ağaçlar, yamaç stabilizasyonunda özellikle etkilidir (Sidle and Ochiai, 2006). Tarım ormancılığı, ağaçları tarım ürünleriyle entegre ederek yamaç stabilitesini artıran geleneksel bir uygulamadır (Liniger et al. 2011). Karışık ekim sistemleri de toprak yapısını korumaya ve erozyonu azaltmaya yardımcı olmaktadır. Güneydoğu Asya'da meyve ağaçları ile yer örtücü bitkilerin birlikte ekildiği geleneksel karışık ekim sistemlerinin toprak erozyonunu ve heyelan riskini azalttığı gösterilmiştir (Mercer et al., 2010).

3.4.Heyelan riskine karşı öngörü ve tedbirler

Dünyadaki yaygın afetlerden biri heyelanlardır. Heyelan yaşanan kesimlerde bu olayın tekrarlanma olasılığı yüksektir. Bu alanlara yerleşmeler kurmamak ve dik yamaçlara bina inşa etmekten kaçınmak en etkili stratejidir. Ayancık, Babaçay köyü örneğinde olduğu gibi, afet sonrası yeniden yerleştirme sırasında devlet eliyle dahi olsa yanlış yer seçimi vatandaşların tekrar aynı afetleri yaşamasına sebep olabilmektedir (Kaya vd. 2022).

Heyelan riskini azaltmaya yönelik yerel bilgi ve geleneksel uygulamalar, yerel çevre koşullarının anlaşılmasına dayanmaktadır. Ağaçlandırma, teraslama, taş duvarlar, drenaj yönetimi, tarım ormancılığı ve erken uyarı sistemleri gibi bu uygulamalar, yamaç stabilitesini artırma ve heyelan riskini azaltmada etkilidir. Çok yağışlı dönemlerde ve kar erimelerinin arttığı bahar aylarında arazi ve toprak koşullarını izleyerek heyelan riski öngörülebilir. Fazla su, toprağı doyurabileceği ve yamaç kaymalarını tetikleyebileceği için uygun drenaj, heyelan riskini azaltmada kritik öneme sahiptir. Geleneksel uygulamalar, genellikle suyu yönlendirmek için drenaj kanalları inşa etmeyi ve doğal malzemeler kullanmayı içermektedir. Himalayalar'da yerel topluluklar, heyelanları önlemek amacıyla uzun süredir ağaçlandırma uygulamakta ve bu, yamaç kaymalarının sıklığını ve şiddetini azaltmaktadır (Haigh et al., 1989). Nepal'de taş duvarlar ve gabionlar (taş dolu tel sepetler) yaygın olarak yamaç stabilizasyonu için kullanılmaktadır. Bu yapılar, kararsız yamaçlara fiziksel destek sağlayarak heyelan riskini etkili bir şekilde azaltmaktadır (Petley et al. 2007). Geleneksel kuru taş destek duvarlarının heyelana eğilimli alanlarda yamaç stabilitesini önemli ölçüde iyileştirmektedir (Crosta and Frattini, 2003). Heyelan riski olan kesimlerde inşa edilen yapıların sağlamlık ve esnekliği can ve mal kaybını azaltabilmektedir. Bu tarz yapılar, farklı ülkelerde kırsal mimari içinde gözlemlenebilir. Karadeniz Bölgesi'nde yüzyıllardır kullanılan yapı tekniği buna bir örnektir. Sağlam bir temeli olmayan, semer veya kurlangıçkuyruğu tipi bağlantılarla köşelerden birbirinin üstüne oturtulmuş ve duvarları ağaç çivilerle tutturulmuş yapı tekniğinin kullanıldığı bu evler yavaş kayma şeklinde gelişen heyelanlar sırasında hemen dağılmayarak içinde yaşayan insanlara canlarını ve mallarını kurtarma şansı vermektedirler (Yılmaz, 2005).

4.Sonuç ve tartışma

Yerel bilgiler, toplumların nesiller boyunca nasıl hayatta kalmayı ve uyum sağlamayı başardığını anlamak, gelecekteki zorlukları azaltmak için sürdürülebilir politikalar geliştirmenin anahtarı olabilir.

Yerli veya geleneksel bilgi; doğal afetlerin doğasını anlamak, afetlerin vereceği hasarı azaltmada en iyi eylemi önermek ve acil durum aşamasında önceki deneyimlere dayalı olarak yanıt vermek bakımından işlevseldir.

Toplumun imce kültürü ile dayanışması ve bu yerel bilgiler, dış desteğe ihtiyacı azaltıp hazırlık ve önlemlerin daha yeterli olmasına destek olabilir.

UNESCO'ya göre "kültürel mirasın korunması, dayanıklılığı artırma konusunda; bu alanlardaki afetlerden korunma ve toplulukların dayanıklılığını güçlendirmek için iyi korunmuş bir tarihi çerçeve potansiyeline ve deneyim zenginliğine sahip olması nedeniyle sürdürülebilir kalkınma için yarar sağlamaktadır. Dolayısıyla geçmiş toplulukların afetlerin etkilerini azaltmaya yönelik attıkları adımlar, geliştirdikleri uygulama, teknik ve malzemeler kayıt altına alınmalı ve modernize edilmelidir. Bu, çözümü hızlandırıp zaman ve kaynak israfını azaltabilecek bilgi ve uygulamalar eğitim ve etkinlikler ile topluma aktarılmalıdır.

Kaynakça

- 1 Albayrak, L. (2021). *Kültürel Ekoloji Yaklaşımıyla Artvin İli'nin Beğeri ve Ekonomik Coğrafyası* (Doktora Tezi), Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Samsun.
- 2 Cooper, P. J. M., Dimes, J., & Rao, K. P. C. (2008). Coping better with current climatic variability in the rain-fed farming systems of sub-Saharan Africa: An essential first step in adapting to future climate change? *Agriculture, Ecosystems & Environment*, 126 (1-2), 24-35.
- 3 Crosta, G. B., & Frattini, P. (2003). Distributed modelling of shallow landslides triggered by intense rainfall. *Natural Hazards and Earth System Sciences*, 3 (1-2), 81-93.
- 4 Crosta, G. B., & Frattini, P. J. N. H. (2003). Distributed modelling of shallow landslides triggered by intense rainfall. *Natural Hazards and Earth System Sciences*, 3 (1/2), 81-93.
- 5 Dasanayaka, U. A., & Matsuda, Y. (2019). A study on local knowledge in adaptation to landslide disasters in Sri Lanka. *Engineering Journal*, 23 (6), 501-509.
- 6 Grey, M. S. (2019). Accessing seasonal weather forecasts and drought prediction information for rural households in Chirumhanzu district, Zimbabwe. *Jamba: Journal of Disaster Risk Studies*, 11 (1), 1-9.
- 7 Haigh, M. J., Rawat, J. S., & Bartarya, S. K. (1989). Environmental indicators of landslide activity along the Kilbury Road, Nainital, Kumaun Lesser Himalaya. *Mountain Research and Development*, 9 (1), 25-33.
- 8 Iloka, N. G. (2016). Indigenous knowledge for disaster risk reduction: An African perspective. *Jamba: Journal of Disaster Risk Studies*, 8 (1), 1-7.
- 9 Jigyasu, R. (2015). Challenges and opportunities for Disaster Risk Management of Cultural Heritage against floods. *ICOMOS-Hefte des Deutschen Nationalkomitees*, 60, 22-29.
- 10 Kaya, M., Yılmaz, C., & Bağcı, H. R. (2022). Afet riski olan bölgelerde yerleşim yeri seçiminin önemi: Ayancık Babaçay köyü örneği. *Ege Coğrafya Dergisi*, 31 (1), 193-206.
- 11 Le, T. V. H., Nguyen, H. N., & Wolanski, E. (2007). The combined impact on the flooding in Vietnam's Mekong River delta of local man-made structures, sea level rise, and dams upstream in the river catchment. *Estuarine, Coastal and Shelf Science*, 71(1-2), 110-116.
- 12 Liniger, H. P., Mekdaschi Studer, R., & Hauert, C. (2011). *Sustainable land management in practice: Guidelines and best practices for Sub-Saharan Africa*. FAO.
- 13 Mercer, J., Dominey-Howes, D., Kelman, I., & Lloyd, K. (2010). The potential for combining indigenous and western knowledge in reducing vulnerability to environmental hazards in small island developing states. *Environmental Hazards*, 7(4), 245-256.
- 14 Paul, B. K., & Routray, J. K. (2010). Flood proneness and coping strategies: The experiences of two villages in Bangladesh. *Disasters*, 34 (2), 489-508.
- 15 Pauli, N., Williams, M., Henningsen, S., Davies, K., Chhom, C., van Ogtrop, F., ... & Neef, A. (2021). "Listening to the sounds of the water": bringing together local knowledge and biophysical data to understand climate-related hazard dynamics. *International Journal of Disaster Risk Science*, 12, 326-340.
- 16 Petley, D. N., Hearn, G. J., & Hart, A. B. (2007). Towards the development of a landslide risk assessment for rural roads in Nepal. *Quarterly Journal of Engineering Geology and Hydrogeology*, 40 (1), 67-76.
- 17 Rockström, J., Barron, J., & Fox, P. (2002). Rainwater management for increased productivity among small-holder farmers in drought-prone environments. *Physics and Chemistry of the Earth*, 27 (11-22), 949-959.
- 18 Shaw, R., Uy, N., & Baumwoll, J. (2008). *Indigenous knowledge for disaster risk reduction: Good practices and lessons learned from experiences in the Asia-Pacific region*. UNISDR.
- 19 Sidle, R. C., & Ochiai, H. (2006). *Landslides: Processes, prediction, and land use*. American Geophysical Union.
- 20 Yılmaz, C. (2005). *Doğal Afet Riski Taşıyan Yörelere Yeniden İnşa Edilebilir Yapı Malzemesi Kullanımının Önemi; Sinop Örneği* – The Importance of Prefabricated Material Use in the Regions Where be Natural

- Hazards Risk; an Example from Sinop, Ulusal Coğrafya Kongresi 2005, (29-30 Eylül 2005), Bildiri Kitabı (Editör: S. Avcı - H. Turoğlu), (707-716), İstanbul Üniversitesi, Çantay Kitabevi Yay., İstanbul.
- 21 Yılmaz, C. & Zeybek, H.İ. (2016) *Samsun Coğrafyası*, Canık Belediyesi Kültür Yayınları, No:55-16-01, Samsun. Sh.207
- 22 Yılmaz, C. (2022) "The Place and Importance of Cultural Ecology in Combating Climate Change", Cooperation for Climate and Green Deal Symposium, October 24-26, 2022, *İklim için İş Birliği ve Yeşil Mütabakat Sempozyumu*, Özet Kitapçığı, s.32-33.
- 23 Varol, S. & Yılmaz, C. & Albayrak, L. (2021). Türkiye’de Yer Değiştiren Şehirlerin Tekrar Eski Yerine Doğru Yer Değiştirmesi: Erbaa (Tokat) Örneği / Anew Replacement of Replaced Cities to Their Previous Place in Turkey: The Example Of Erbaa (Tokat), *Uluslararası Lisansüstü Çalışmalar Kongresi / International Graduate Studies Congress (IGSCONG’21)*, 17-20 Haziran/June 2021 (Ed.: M. N. Seyman – M. C. Aldağ), Sh. 450-463, ISBN: 978-605-68187-0-7

Әл-фараби атындағы Қазақ Ұлттық университеті
ТҮРКІ ӘЛЕМІ ГЕОГРАФТАРЫНЫҢ ІІ ХАЛЫҚАРАЛЫҚ КОНГРЕСІ

Казахский национальный университет имени Аль-Фараби
**ІІ МЕЖДУНАРОДНЫЙ КОНГРЕСС ГЕОГРАФОВ
ТЮРКСКОГО МИРА**

TURKISH WORLD II INTERNATIONAL GEOGRAPHY CONGRESS

Al-Farabi Kazakh National University

Конгресс материалдары
Материалы конгресса
Congress materials

Алматы 2025

ӘЛ-ФАРАБИ АТЫНДАҒЫ ҚАЗАҚ ҰЛТТЫҚ УНИВЕРСИТЕТІ

ТҮРКІ ӘЛЕМІ ГЕОГРАФТАРЫНЫҢ II ХАЛЫҚАРАЛЫҚ КОНГРЕСІ

**Казахский национальный университет имени Аль-Фараби
II МЕЖДУНАРОДНЫЙ КОНГРЕСС ГЕОГРАФОВ
ТЮРКСКОГО МИРА**

**TURKISH WORLD II INTERNATIONAL GEOGRAPHY CONGRESS
Al-Farabi Kazakh National University**

Конгресс материалдары
Материалы конгресса
Congress materials

Алматы, 24-25 Сәуір 2025 ж.
Алматы, 24-25 Апрель 2025 г.
Almaty, 24-25 April 2025.

УДК 91 (5)

ББК 26.2 (5)

Т89

Жауапты шығарушы - Орынбасарова Г.

Түркі әлемі географтарының II халықаралық конгресі материалдарының
жинағы.

ISBN 978-601-04-7244-0

© Өл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университеті, 2025

Түркі әлемі географтарының II халықаралық конгресі материалдары

Ұйымдастыру комитеті

Төраға: Түймебаев Ж.Қ. – «әл-Фараби атындағы ҚазҰУ» КЕАҚ Басқарма төрағасы – Ректор, фил.ғ.д., профессор

Төраға орынбасарлары:

Ақтымбаева А.С. – «әл-Фараби атындағы ҚазҰУ» география және табиғатты пайдалану факультетінің деканы, география ғылымдарының кандидаты, доцент

Есназарова Ұ.А. - Географиядан Республикалық атаулы мектептің жетекшісі, әл-Фараби атындағы ҚазҰУ-дың география, жерге орналастыру және кадастр кафедрасының профессоры, п.ғ.д.

Тоқбергенова А.А. – география, жерге орналастыру және кадастр кафедрасының меңгерушісі, география ғылымдарының кандидаты, доцент.

Ұйымдастыру комитетінің мүшелері

Қазмағамбетов Алтай Ғабдрахманұлы - әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университетінің Басқарма мүшесі – Академиялық мәселелер жөніндегі проректоры, п.ғ.д., профессор

Есімова Жұлдыз Дәпенқызы - әл-Фараби атындағы ҚазҰУ Әлеуметтік-тәрбие жұмыстары департаментінің директоры

Ошпабаева Айнаш Есимбековна - Х. А. Ясауи атындағы ХҚТУ вице-ректоры, м.ғ.к., доцент Ж. Баласағұн атындағы Қырғыз ұлттық университетінің проректоры, г.ғ.д, доцент Дылдаев Мирлан Муктарович (Қырғыз Республикасы),

Suat Beylur - Х. А. Ясауи атындағы ХҚТУ, Еуразиялық ғылыми-зерттеу институтының директоры, PhD., доцент,

Eyüp Artvinli - Эскишехир Османгазы университетінің білім беру факультеті, Географияны оқыту бойынша PhD, профессор, доктор, (Түркия),

Нурдилдаева Раушан - Х.А.Ясауи атындағы Халықаралық қазақ-түрік университетінің Жаратылыстану факультетінің деканы, х.ғ.к, профессор

Мусағалиева А.Н. - География, жерге орналастыру және кадастр кафедрасы меңгерушісінің ғылыми-инновациялық қызмет және халықаралық байланыстар бойынша орынбасары, PhD, қауымдастырылған профессор;

Кадылбеков М.К. - География, жерге орналастыру және кадастр кафедрасы меңгерушісінің оқу, әдістемелік және тәрбие жұмысы бойынша орынбасары;

Абдуллаева Ә.С. - әл-Фараби атындағы ҚазҰУ география және табиғатты пайдалану факультеті деканының ғылыми-инновациялық жұмыс және халықаралық байланыстар жөніндегі орынбасары;

Шәкен А.Ш. - әл-Фараби атындағы ҚазҰУ география және табиғатты пайдалану факультеті деканының оқу-әдістемелік және тәрбие жұмысы жөніндегі орынбасары.

Редакция алқасының мүшелері

Cevdet YILMAZ - *Ондокуз Майıs университетінің профессоры, Түркия.*

İhsan BULUT - *Акдениз университетінің профессоры, Түркия.*

Ali MEYDAN - *Невишехир Хаджи Бекташ Вели университетінің профессоры, Түркия.*

Bülent AKSOY - *Гази университетінің профессоры, Түркия.*

Mücahit COŞKUN - *Қарабұх Университеті, География кафедрасының профессоры, Түркия.*

Hilmi Demirkaya - Акдениз университеті, педагогика факультетінің деканы, PhD доктор, профессор, Түркия.

Asım ÇOBAN - Амася университетінің профессоры, Түркия.

Mesut DOĞAN - Ыстамбұл университетінің профессоры, Түркия.

Raziye ÇAKICIOĞLU OBAN - Докуз Эйлюль университетінің профессоры, Түркия.

İsa CÜREBAL - Балыкесир университетінің профессоры, Түркия.

Taner ÇİFÇİ - Сивас Джумасуриет университетінің профессоры, Түркия.

Caner ALADAĞ - Неджметтин Эрбакан университетінің профессоры, Түркия.

Nakan ÖNAL - Балыкесир университетінің профессоры, Түркия.

Niyazi KAYA - Эскишехир Османгази Университеті, қауымдастырылған профессор, Түркия.

İlker YİĞİT - Мармара Университеті, қауымдастырылған профессор, Түркия.

Исмаилов Чингиз Ниязиевич - Баку мемлекеттік университеті Экономикалық және әлеуметтік география кафедрасының меңгерушісі, г.з.д., профессор, Әзірбайжан Республикасы.

Аламанов Саламат - Қырғызстан Республикасы ҰҒА Геология институты лабораториясының меңгерушісі, г.з.к., доцент, Қырғыз Республикасы.

Ниязов Тургунбек Зайнитдинович - Ж.Баласағұн атындағы Қырғыз ұлттық университетінің профессоры, Қырғыз Республикасы.

Кулматов Темір Нурдинович - Ж. Баласағұн атындағы Қырғыз ұлттық университетінің профессоры, Қырғыз Республикасы.

Сулайманкулова Жампа Калыбаевна - М. Рысқұлбеков атындағы экономикалық университеті Әлеуметтік жұмыс кафедрасының меңгерушісі, п.з.к., Қырғыз Республикасы.

Ташиев Худойназар Рамазанович - Бухара мемлекеттік педагогикалық университеті, г.з.д., доцент, Өзбекстан Республикасы.

Миракмалов Мирати Туранбаевич - Өзбекстан ұлттық университеті Физикалық география кафедрасының профессоры.

Ячина Надежда Петровна - Қазан мемлекеттік әлеуметтік педагогикалық университеті, доцент, Татарстан Республикасы.

Кривошапкина Ольга Мелентьевна - Солтүстік-Шығыс федералды университеті, Жаратылыстану ғылымдары институты, п.з.д., профессор, Саха Республикасы.

Назаров Максуд Гельдиевич - Қариш мемлекеттік университеті География кафедрасының меңгерушісі, PhD, Өзбекстан Республикасы.

Артыкова Хафиза Түймүродовна - Бұхара облысы хокимінің орынбасары-отбасы және әйелдер істері басқармасының бастығы, б.з.д., профессор, Өзбекстан Республикасы.

Қуанышбаев Сейтбек Бекенович - Ахмет Байтұрсынұлы атындағы Қостанай өңірлік университетінің Басқарма төрағасы-ректор, г.ғ.д., профессор, Қостанай, Қазақстан Республикасы.

Баймырзаев Қуат Маратович - И. Жансүгіров атындағы Жетісу мемлекеттік университеті Жаратылыстану институтының директоры, г.з.д., профессор, Талдықорған, Қазақстан Республикасы.

Темирбеков Амангельды Тажиевич - әл-Фараби атындағы ҚазҰУ г.з.к., география, жерге орналастыру және кадастр кафедрасының профессоры.

Аскарова Маулкен Ақишова - әл-Фараби атындағы ҚазҰУ г.з.д., география, жерге орналастыру және кадастр кафедрасының профессоры.

Нюсупова Гульнара Нурмұхамедовна - әл-Фараби атындағы ҚазҰУ г.з.д., география, жерге орналастыру және кадастр кафедрасының профессоры.

Эгамбердиев Мирзахан Шарипбаевич - әл-Фараби атындағы ҚазҰУ Түркология және Шығыс елдері тарихы кафедрасының меңгерушісі, т.з.к., қауымдастырылған профессор.

Есназарова Улжалгас Амзеевна – п.э.д., әл-Фараби атындағы ҚазҰУ география, жерге орналастыру және кадастр кафедрасының профессоры.

Дүйсебаева Құлызада Джумабековна - г.э.к., География, жерге орналастыру және кадастр кафедрасының доценті.

Акашова Атиркуль Сапарбековна - г.э.к., География, жерге орналастыру және кадастр кафедрасының доценті.

Сазымбай Өкешай Жапарқызы - г.э.к., География, жерге орналастыру және кадастр кафедрасының аға оқытушысы.

Катиаскарова Зауре Карымсаковна – г.э.к., әл-Фараби атындағы ҚазҰУ география, жерге орналастыру және кадастр кафедрасының доценті.

Тугельбаев Санат Саяхметович - г.э.к., География, жерге орналастыру және кадастр кафедрасының аға оқытушысы.

Мылқайдаров Алим Толекович - г.э.к., География, жерге орналастыру және кадастр кафедрасының аға оқытушысы.

Абдиреймов Салауат Жамалович - г.э.к., География, жерге орналастыру және кадастр кафедрасының аға оқытушысы.

Рыскельдиева Айжан Муратовна - География, жерге орналастыру және кадастр кафедрасының аға оқытушысы.

Кенеспаева Лаура Байырбековна - География, жерге орналастыру және кадастр кафедрасының аға оқытушысы.

Орынбасарова Гулнар Орынбасаровна - PhD, География, жерге орналастыру және кадастр кафедрасының аға оқытушысы.

Жақытбек Абзал Мәуленұлы - География, жерге орналастыру және кадастр кафедрасының аға оқытушысы.

Organizing committee

Chairman: Tuimebaev Zh.K. – “Al-Farabi KazNU” NJC Chairman of the board- Rector, doctor of Philological sciences, professor

Deputy Chairman:

Aktymbayeva A.S. – Dean at the Faculty of Geography and Environmental Sciences of the Al-Farabi KazNU, Candidate of Geographical Sciences, Associate Professor

Yesnazarova U.A. – Head of the Republican Specialized School for Geography, Professor of the Department of Geography, Land Management and Cadastre at Al-Farabi Kazakh National University, Doctor of Pedagogical Sciences.

Tokbergenova A.A. – Head of the Department of Geography, Land Management and Cadastre, Candidate of Geographical Sciences, Associate Professor.

Members of the Organizing Committee

Kazmagambetov Altay Gabdrakhmanuly, Member of the Board – Vice-Rector for Academic Affairs of Al-Farabi Kazakh National University, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Yesimova Zhuldyz Dapenkyzy, Director of the Department for Social and Educational Work of Al-Farabi Kazakh National University

Oshpabayeva Aynash Yesimbekovna, Vice-Rector of Khoja Akhmet Yassawi International Kazakh-Turkish University, Candidate of Medical Sciences, Associate Professor

Dyldaev Mirlan Mukhtarovich, Vice-Rector of J. Balasagyn Kyrgyz National University, Doctor of Geographical Sciences, Associate Professor (Kyrgyz Republic)

Suat Beylur, Director of the Eurasian Research Institute of Khoja Akhmet Yassawi International Kazakh-Turkish University, PhD, Associate Professor

Tokbergenova Aigul Abdugapparovna, Head of the Department of Geography, Land Management and Cadastre of Al-Farabi Kazakh National University, Candidate of Geographical Sciences, Associate Professor

Eyüp Artvinli, Professor, PhD in Geography Education, Faculty of Education, Eskisehir Osmangazi University (Turkey)

Nurdildayeveva Raushan, Dean of the Faculty of Natural Sciences of Khoja Akhmet Yassawi International Kazakh-Turkish University, Candidate of Chemical Sciences, Professor

Yesnazarova Ulzhalgas Amzeevna, Head of the Republican Specialized School for Geography, Professor of the Department of Geography, Land Management and Cadastre of Al-Farabi Kazakh National University, Doctor of Pedagogical Sciences

Musagaliyeva A.N., Deputy Head of the Department of Geography, Land Management and Cadastre for Scientific-Innovative Work and International Relations, PhD

Kadyrbekov M.K., Deputy Head of the Department of Geography, Land Management and Cadastre for Academic, Methodological and Educational Work

Abdullayeva A.S., Deputy Dean of the Faculty of Geography and Environmental Sciences of Al-Farabi Kazakh National University for Scientific-Innovative Work and International Relations, PhD

Shaken A.Sh., Deputy Dean of the Faculty of Geography and Environmental Sciences of Al-Farabi Kazakh National University for Academic, Methodological and Educational Work, PhD

Editorial Board Members

Cevdet YILMAZ – Professor at Ondokuz Mayıs University, Turkey

İhsan BULUT – Professor at Akdeniz University, Turkey

Ali MEYDAN – Professor at Nevşehir Hacı Bektaş Veli University, Turkey

Bülent AKSOY – Professor at Gazi University, Turkey

Mücahit COŞKUN – Professor, Department of Geography, Karabük University, Turkey

Hilmi DEMİRKAYA – Dean of the Faculty of Education, Akdeniz University, PhD, Professor, Turkey

Azım ÇOBAN – Professor at Amasya University, Turkey

Mesut DOĞAN – Professor at Istanbul University, Turkey

Raziye ÇAKICIOĞLU OBAN – Professor at Dokuz Eylül University, Turkey

İsa CÜREBAL – Professor at Balıkesir University, Turkey

Taner ÇİFÇİ – Professor at Sivas Cumhuriyet University, Turkey

Caner ALADAĞ – Professor at Necmettin Erbakan University, Turkey

Hakan ÖNAL – Professor at Balıkesir University, Turkey

Niyazi KAYA – Associate Professor at Eskişehir Osmangazi University, Turkey
 İlker YİĞİT – Associate Professor at Marmara University, Turkey
 Chingiz Niyaziyoglu ISMAILOV – Head of the Department of Economic and Social Geography, Baku State University, Doctor of Geographical Sciences, Professor, Republic of Azerbaijan
 Salamat ALAMANOV – Head of Laboratory, Institute of Geology, National Academy of Sciences of the Kyrgyz Republic, Candidate of Geographical Sciences, Associate Professor, Kyrgyz Republic
 Turgunbek Zainitdinovich NIYAZOV – Professor at J. Balasagyn Kyrgyz National University, Kyrgyz Republic
 Temir Nurdinovich KULMATOV – Professor at J. Balasagyn Kyrgyz National University, Kyrgyz Republic
 Jamila Kalybaevna SULAIMANKULOVA – Head of the Department of Social Work, M. Ryskulbekov Economic University, Candidate of Pedagogical Sciences, Kyrgyz Republic
 Khudonazar Ramazanovich TASHOV – Doctor of Geographical Sciences, Associate Professor at Bukhara State Pedagogical University, Republic of Uzbekistan
 Mirali Turanbaevich MIRAKMALOV – Professor at the Department of Physical Geography, National University of Uzbekistan
 Nadezhda Petrovna YACHINA – Associate Professor at Kazan State University of Social and Pedagogical Sciences, Republic of Tatarstan
 Olga Melentyevna KRIVOSHAPKINA – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Institute of Natural Sciences, North-Eastern Federal University, Republic of Sakha
 Maksud Geldiyevich NAZAROV – Head of the Department of Geography, Karshi State University, PhD, Republic of Uzbekistan
 Hafiza Tuyumurovna ARTYKOVA – Deputy Hokim of Bukhara Region – Head of the Department for Family and Women's Affairs, Doctor of Biological Sciences, Professor, Republic of Uzbekistan
 Seitbek Bekenovich KUANISHBAYEV – Chairman of the Board – Rector of Akhmet Baitursynuly Kostanay Regional University, Doctor of Geographical Sciences, Professor, Kostanay, Republic of Kazakhstan
 Kuat Maratovich BAYMYRZAYEV – Director of the Institute of Natural Sciences, I. Zhansugurov Zhetysay State University, Doctor of Geographical Sciences, Professor, Taldykorgan, Republic of Kazakhstan
 Amangeldy Tazhiyevich TEMIRBEKOV – Candidate of Geographical Sciences, Professor of the Department of Geography, Land Management and Cadastre, Al-Farabi Kazakh National University
 Maulken Akishovna ASKAROVA – Doctor of Geographical Sciences, Professor of the Department of Geography, Land Management and Cadastre, Al-Farabi Kazakh National University
 Gulnara Nurmukhamedovna NYUSUPOVA – Doctor of Geographical Sciences, Professor of the Department of Geography, Land Management and Cadastre, Al-Farabi Kazakh National University
 Mirzakhan Sharipbaevich EGAMBERDIEV – Head of the Department of Turkology and History of Eastern Countries, Candidate of Historical Sciences, Associate Professor, Al-Farabi Kazakh National University
 Ulzhalgas Amzeevna YESNAZAROVA – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor of the Department of Geography, Land Management and Cadastre, Al-Farabi Kazakh National University
 Kulzada Zhumabekovna DUISEBAYEVA – Candidate of Geographical Sciences, Associate Professor of the Department of Geography, Land Management and Cadastre
 Atirkul Saparbekovna AKASHOVA – Candidate of Geographical Sciences, Associate Professor of the Department of Geography, Land Management and Cadastre
 Oketai Zhaparkyzy SAGYMBAY – Candidate of Geographical Sciences, Senior Lecturer of the Department of Geography, Land Management and Cadastre
 Zauze Karymsakovna KALLASKAROVA – Candidate of Geographical Sciences, Associate Professor of the Department of Geography, Land Management and Cadastre, Al-Farabi Kazakh National University
 Sanat Sayakhmetovich TUGELBAYEV – Candidate of Geographical Sciences, Senior Lecturer of the Department of Geography, Land Management and Cadastre
 Alim Tolekovich MYLKAIDAROV – Candidate of Geographical Sciences, Senior Lecturer of the Department of Geography, Land Management and Cadastre
 Salauat Zhamalovich ABDIREYMOV – Candidate of Geographical Sciences, Senior Lecturer of the Department of Geography, Land Management and Cadastre
 Aizhan Muratovna RYSKELDIEVA – Senior Lecturer of the Department of Geography, Land Management and Cadastre
 Laura Bayyrbekovna KENESPAYEVA – Senior Lecturer of the Department of Geography, Land Management and Cadastre
 Gulnar Orinbasarovna ORINBASAROVA – PhD, Senior Lecturer of the Department of Geography, Land Management and Cadastre
 Abzal Maulenuly ZHAKYPBEK – Senior Lecturer at the Department of Geography, Land Management, and Cadastre

МАЗМҰНЫ – СОДЕРЖАНИЕ – CONTENTS

**1-ші секция: Еуразия құрлығының аумағында түркітілдес мемлекеттер
қалыптасуының тарихи аспектілері**

**Секция 1: Исторические аспекты формирования тюркоязычных государств на
территории Евразийского континента**

**Section 1: Historical aspects of the formation of Turkic-speaking states on the territory of
the Eurasian continent**

Eyüp Artvinli	8
GEOGRAPHY EDUCATION IN TURKIC STATES: A COMPARATIVE ANALYSIS AND PROPOSAL FOR A UNIFIED CURRICULUM	
Тожиева Зулхумор, Жалолдидинов Низомиддин	11
ЭТНОДЕМОГРАФИЧЕСКОЕ РАЗВИТИЕ НАРОДОВ ТУРКЕСТАНА В ЕВРАЗИЙСКОМ РЕГИОНЕ (1897-1926 гг.)	
Буриев Аманулла	17
ГЕОГРАФИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ НАСЕЛЕНИЯ ЦЕНТРАЛЬНОЙ АЗИИ В “ЗАФАР-НАМЕ” ШАРАФ АД-ДИНА АЛИ ЙАЗДИ (XV в.)	
Khakimov Kamoliddin, Risbayev Akjigit, Khayitmuradov Alijan	22
GEOGRAPHICAL KNOWLEDGE AND VIEWS IN THE “BABURNAMA”	
Уврайимов С.Т., Беканов К.К., Курбаниязов А.К., Очилов Ш.Ш., Юсупжонов О.Г.	28
ВКЛАД ТУРКЕСТАНСКИХ УЧЕНЫХ В РАЗВИТИЕ НАУК ГЕОДЕЗИИ И КАРТОГРАФИИ (АЛЬ-ХОРАЗМИ, ИБН ХАВКАЛ, БЕРУНИ, МАХМУД КАШГАРИ, ХАФИЗИ АБРУ, М. УЛУТБЕК, АЛИ КУШЧИ)	
Nyussupova G. N., Orynbasarova G. O., Kenespaeva L. B., Aubakirova G. B.	35
PROBLEMS OF LARGE CITIES AND OPPORTUNITIES TO SOLVE THEM THROUGH THE USE OF UNDERGROUND SPACE	
Huriye Başdemir, Asım Çoban	38
KAZAKİSTAN’IN CUMHURİYETİ HAKKINDA ÖĞRETMEN GÖRÜŞLERİNİN ANALİZİ	
Сарсентова А.Ш.	48
ОСОБЕННОСТИ РАБОТЫ ТРАНСФЕРНОГО ГИДА В ТУРФИРМАХ ТУРЕЦКОЙ РЕСПУБЛИКИ	
Тюмина А. А.	53
ГЕОГРАФИЧЕСКОЕ ОБРАЗОВАНИЕ В ТЮРКОЯЗЫЧНЫХ СТРАНАХ: ПРОБЛЕМЫ И ПЕРСПЕКТИВЫ	
Толеков З.А., Болатбек Д.Б.	56
ТҮРКІ ХАЛЫҚТАРЫНЫҢ ГЕОГРАФИЯЛЫҚ ОРНАЛАСУЫ МЕН ОРТАЛЫҚ АЗИЯДАҒЫ ГЕОСАЯСИ РӨЛІ	
Тешпебаева А.А.	60
ОБРАЗОВАНИЕ МАЛЫХ ГОРОДОВ - ГОРОДА КОНАЕВ	
Тожиева Зулхумор Назаровна, Сандова Зебунисо Амануллаевна К	65
ВОПРОСУ АДМИНИСТРАТИВНО-ТЕРРИТОРИАЛЬНОГО ДЕЛЕНИЯ ЦЕНТРАЛЬНОЙ АЗИИ В XIV–XV вв.	

**2-ші секция: Түркітілдес мемлекеттер мен елдердегі географиялық білім беру
мәселелерін зерттеу**

**Секция 2: Исследование проблем географического образования в тюркоязычных
государствах и странах**

Section 2: A study of the problems of geographical education in Turkic-speaking states and countries

Темірбеков А.Т. ӨЛЕУМЕТТІК ГЕОГРАФИЯ ГЕОГРАФИЯЛЫҚ ҒЫЛЫМДАР ЖҮЙЕСІНДЕГІ ӨЗІНЕ ТӨН ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ БАР ЖАҢА БАҒЫТ	69
Ташов Худойназар ЭВОЛЮЦИЯ УЧЕНИЯ О БИОСФЕРЕ И СОВРЕМЕННОЙ НАУЧНОЙ ФИЗИЧЕСКОЙ ГЕОГРАФИИ: ПРОБЛЕМЫ И ПУТИ ИХ РЕШЕНИЯ	72
Eyüp Artvinli THE ROLE OF FIELDWORK IN GEOGRAPHY EDUCATION: IMPLEMENTATION CHALLENGES AND OPPORTUNITIES IN TURKIC- SPEAKING COUNTRIES	74
Bülent Aksoy, İbrahim Himmetoğlu OKURYAZARLIK BECERİLERİ AÇISINDAN BİR İNCELEME: 2024 COĞRAFYA DERSİ ÖĞRETİM PROGRAMI	79
Bülent Aksoy, Emine Özer, Esmanur Çamlıdağ SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETMENLERİNİN 2024 SOSYAL BİLGİLER DERSİ ÖĞRETİM PROGRAMINDA YER ALAN COĞRAFI BECERİLERE İLİŞKİN GÖRÜŞLERİ	85
Halil TOKCAN, Ömer TÜRKSEVER SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETMEN ADAYLARININ TÜRK ÖZERK CUMHURİYETLERİNİ HARİTADA SAPTAMA DÜZEYİ	93
Менкеева Ш.Ж. ГЕОГРАФИЯ САБАҒЫНДА ЗАМАНАУИ ОҚУ ҮДЕРІСТЕРІ АРҚЫЛЫ САПАЛЫ БІЛІМ БЕРУДІ ЖҮЗЕГЕ АСЫРУДЫҢ ТИІМДІ ЖОЛДАРЫ	99
Еркинова Б.М. ҚАЗАҚСТАН ГЕОГРАФИЯСЫН ОҚЫТУДА ОҚУШЫЛАРДЫҢ ЗЕРТТЕУШІЛІК ДАҒДЫЛАРЫН ҚАЛЫПТАСТЫРУ	102
Дүйсенбаев Абай Қабақбайұлы, Жумагазиев Арман Закарияевич ТҮРКІ ХАЛЫҚТАРЫНЫҢ ГЕОГРАФИЯСЫН ОҚУ-ТӘРБИЕ ҮДЕРІСІНЕ ЕНГІЗУДІҢ МАҢЫЗЫ	106
Түляева А.С. ГЕОГРАФИЯ ПӘНІНДЕ ГЕЙМИФИКАЦИЯ ӨДІСТЕРІН ЕНГІЗУ АРҚЫЛЫ ОҚУШЫЛАРДЫҢ ФУНКЦИОНАЛДЫҚ САУАТТЫЛЫҒЫН АРТТЫРУ	109
Ашимханова А. Б., Джумадилова Г.О. ГЕОГРАФИЯ ПӘНІ АРҚЫЛЫ ЭКОЛОГИЯЛЫҚ БІЛІМ БЕРУ: ОРТАЛЫҚ АЗИЯ ТӘЖІРИБЕСІ	112
Аргынбекова Б.М. ¹ , Аманбаева Г.М. ТҮРКІ ТІЛДЕС МЕМЛЕКЕТТЕР МЕН ЕЛДЕРДЕГІ ГЕОГРАФИЯЛЫҚ БІЛІМ БЕРУ МӘСЕЛЕЛЕРІН ЗЕРТТЕУ	118
Кривошапкина О.М., Яковлева А.В. ИННОВАЦИОННЫЕ АСПЕКТЫ ПРОИЗВОДСТВЕННОЙ ПРАКТИКИ БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ-ЕСТЕСТВЕННИКОВ В ШКОЛЬНЫХ ЭКОЛОГИЧЕСКИХ ЛАГЕРЯХ ЯКУТИИ	121
Кульзада Дуйсебаева, Атиркуль Акашева, Өзерке Амангелди, Гүлайым Оралқұл, Өсель Баятанова ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ТЕХНОЛОГИИ ПРОБЛЕМНОГО ОБУЧЕНИЯ НА ЗАНЯТИЯХ ПО ГЕОГРАФИИ	129

Омар А.К.	132
11 СЫНЫПТЫҢ ГЕОГРАФИЯ САБАҚТАРЫНДА ЖОБАЛЫҚ ІС ӨРЕКЕТТЕ МЕКТЕП ОҚУШЫЛАРЫНЫҢ КОММУНИКАТИВТІК ҚҰЗЫРЕТТІЛІГІН ҚАЛЫПТАСТЫРУ	
Кенешбаева Д. С., Калилов К., Алайчиев Э. К.	137
ПРОБЛЕМЫ ПРЕПОДАВАНИЯ ГЕОГРАФИИ НАСЕЛЕНИЯ В ШКОЛЬНОЙ ПРОГРАММЕ	
Ниязов Т.З.	140
ГЕОГРАФИЧЕСКИЕ ПРЕДПОСЫЛКИ ИЗУЧЕНИЯ И РЕФОРМИРОВАНИЯ АДМИНИСТРАТИВНО-ТЕРРИТОРИАЛЬНОГО ДЕЛЕНИЯ В РАЗЛИЧНЫХ ВАРИАНТАХ ВЫСОТНОЙ ПОЯСНОСТИ (НА ПРИМЕРЕ КЫРГЫЗСТАНА)	
Elnara Seyidova	145
THE ROLE OF GEOGRAPHICAL EDUCATION IN STRENGTHENING COOPERATION AND UNITY IN THE TURKIC WORLD	
Leman ALBAYRAK, Cevdet YILMAZ	150
AFET YÖNETİMİNDE YEREL BİLGİNİN ÖNEMİ VE İYİ UYGULAMA ÖRNEKLERİ	
Cevdet Yılmaz, Fadime Zülal Şen	154
SINIF DIŞI EĞİTİMLERİN ÖĞRETMEN ADAYLARINA KATKILARINA BİR ÖRNEK: SAMSUN KURTULUŞ YOLU	
Абдиманатов Б.Ш., Дуррани Ш.Ш.	161
БІЛІМ АЛУШЫЛАРДЫҢ ОҚУ ЖЕТІСТІКТЕРІН ҚАЛЫПТАСТЫРУДА ОРИҚ ПЛАТФОРМАСЫНЫҢ МҮМКІНДІКТЕРІН ТАЛДАУ	
Усипбаев Султан Абдисалкенович	164
ТҮРКІТІЛДЕС МЕМЛЕКЕТТЕР МЕН ЕЛДЕРДЕГІ ГЕОГРАФИЯЛЫҚ БІЛІМ БЕРУ МӘСЕЛЕСІНІ ЗЕРТТЕУ	
Muhriddin Avezov, Ela Ayşe Köksal, Dilsöz Mamajonova	167
TÜRK DÜNYASI ALIMLARININ DOĞAL COĞRAFI KONUNLAR ÜZERİNDEKİ ARAŞTIRMALARI (ABU REYHAN BIRUNİ'NİN COĞRAFI MİRASI ÖRNEĞİNDE)	
Ekrem Özcan, Raziye Çakıcıoğlu Oban	171
COĞRAFYA ÖĞRETİMİNDE SOYUT KAVRAMLARIN AKTARIMINDA SAYISAL GÖRÜNTÜLEME TEKNOLOJİLERİNİN KULLANIMI	
Кенжетасова Индира Талийевна	177
«МАНАС» ЭПОСУНДАГЫ БАЛДАРГА ЭКОЛОГИЯЛЫК ТАРБИЯ БЕРҮҮ МАСЕЛЕСИНИН УЧУРДАГЫ АКТУАЛДУУЛУГУ	
Кожомгелдиева Чынара Иминовна	181
Ч.АЙТМАТОВДУН «ДЕНİZ БОЙЛОЙ ЖОРТКОН АЛА-ДӨБӨТ» ЧЫГАРМАСЫНДАГЫ ЭКОЛОГИЯЛЫК КӨЙГӨЙЛӨРДҮН ДИНАМИКАСЫ	
Байназаров Куат Кенгесович	186
ГЕОГРАФИЯЛЫҚ БІЛІМ МЕН БІЛІКТІЛІК ДАҒДЫЛАРЫН ДАМУДА «ЭВЕРЕСТ» ЖОБАСЫНЫҢ МАҢЫЗЫ	
Рянзина Елена	189
УСПЕХИ И «ЛОВУШКИ» В ИСПОЛЬЗОВАНИИ STEAM МЕТОДОВ НА УРОКАХ В ШКОЛЕ	
Мылкайдаров А.Т., Жамбыл А.Б.	193
ГЕОГРАФИЯ САБАҒЫНДА МУЛЬТИМЕДИАЛЫҚ ҚҰРАЛДАРДЫ ҚОЛДАНУ: САЯСИ ЖӘНЕ ГЕОСАЯСИ ТҮСІНІКТЕРДІ ТЕРЕНДЕТУ	
Шалқарова А.Н.	196

ГЕОГРАФИЯ ПӘНГЕ ДЕГЕН ТАНЫМДЫҚ ҚЫЗЫҒУШЫЛЫҚ АРҚЫЛЫ БІЛІМГЕ ҮНТАЛАНДЫРУ	
Мылқайдаров А.Т., Серік Н.Н.	200
ТҮРКІТІЛДЕС ЕЛДЕРДЕГІ ГЕОГРАФИЯЛЫҚ БІЛІМ БЕРУДЕ МУЛЬТИМЕДИАЛЫҚ ТЕХНОЛОГИЯЛАРДЫ ҚОЛДАНУ	
Нүсіпова Г.Н., Көптілеуова Қ.Қ.	203
ТҮРКІ ТІЛДЕС МЕМЛЕКЕТТЕР МЕН ЕЛДЕРДЕГІ ГЕОГРАФИЯЛЫҚ АТАУЛАР МӘСЕЛЕЛЕРІ ЖӘНЕ ОЛАРДЫҢ ЗЕРТТЕУІ: СЫН-ҚАТЕРЛЕР МЕН ПЕРСПЕКТИВАЛАР	
Есназарова Ұ.А., Төлепберген А.Т.	206
ГЕОГРАФИЯ САБАҚТАРЫНДА ҰЛТТЫҚ ТӘРБИЕ ЖҮЙЕСІН ҚАЛЫПТАСТЫРУДАҒЫ, ҚОРҚЫТ АТА ЕҢБЕКТЕРІНІҢ ИДЕЯЛАРЫН ІСКЕ АСЫРУ	
Сабирова З.Н.	211
МЕКТЕП ГЕОГРАФИЯСЫНДА ЗЕРТТЕУ ЖОБАЛАРЫН ЖҮЗЕГЕ АСЫРУДЫҢ ЗАМАНАУИ ӘДІСТЕМЕЛІК ТӘСІЛДЕРІ	
Калиаскарова З.К., Куанышбаева Ш.М., Шаяхметова К.И.	215
ТҰРАҚТЫ ДАМУ КОНТЕКСТІНДЕ, ОҚУШЫЛАРДЫҢ ГЕОГРАФИЯ САБАҚТАРЫНДА ЭКОЛОГИЯЛЫҚ МӘДЕНИЕТТІ АРТТЫРУ	
Идрисова А.Н.	219
ТҮРКІТІЛДЕС ЕЛДЕРДЕГІ ГЕОГРАФИЯ БІЛІМ ЖҮЙЕСІНДЕГІ ЦИФРЛЫҚ ТЕХНОЛОГИЯЛАРДЫҢ РӨЛІ: ДӘСТҮРЛІ ӘДІСТЕРДЕН ИННОВАЦИЯЛЫҚ ТӘСІЛДЕРГЕ КӨШУ	
Умурзакова К.	224
ГЕОГРАФИЯЛЫҚ БІЛІМ БЕРУДЕ ҰЛТТЫҚ МАЗМҰНДЫ ИНТЕГРАЦИЯЛАУ МӘСЕЛЕЛЕРІ	
Айтқали Э.А.	227
ГЕОГРАФИЯЛЫҚ ЗЕРТТЕУЛЕРДЕ СТАТИСТИКАЛЫҚ ӘДІСТЕРДІ ҚОЛДАНУ	
Мылқайдаров А.Т., Өзімбаев А.Ғ.	233
ГЕОГРАФИЯ МЕН ЭКОНОМИКА АРАСЫНДАҒЫ БАЙЛАНЫС: ТҮРКІ МЕМЛЕКЕТТЕРІНІҢ МЫСАЛЫНДА	
Айтбай Ж.С.	236
МЕКТЕП ГЕОГРАФИЯСЫНДАҒЫ КАРТОГРАФИЯЛЫҚ БІЛІМ МЕН ДАҒДЫЛАРДЫҢ РӨЛІ	
Мылқайдаров А.Т., Насырла А.Қ.	240
ТҮРКІ МЕМЛЕКЕТТЕРІНІҢ ОРТА КӘСІПТІК БІЛІМ БЕРУ ҰЙЫМДАРЫНДАҒЫ ГЕОГРАФИЯЛЫҚ БІЛІМ БЕРУДІҢ МӘСЕЛЕЛЕРІ	
Кенесбаева К., Калиаскарова З.К., Джумалиева С.К.	244
ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ГЕОИНФОРМАЦИОННЫХ СИСТЕМ В ГЕОГРАФИЧЕСКОМ ОБРАЗОВАНИИ: ВЛИЯНИЕ НА ИССЛЕДОВАТЕЛЬСКУЮ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ ШКОЛЬНИКОВ	
Оразбек А.Ө.	249
ОҢТҮСТІК ҚАЗАҚСТАННЫҢ ІРІ ҚАЛАЛАРЫНЫҢ ТҰРАҚТЫ ӨЛЕУМЕТТІК-ЭКОНОМИКАЛЫҚ ДАМУЫН БАҒАЛАУ	
Омурзакова К.О.	256
ГЕОГРАФИЯЛЫҚ БАА БЕРҮҮ (АЛАЙ РАЙОНУНУН МЫСАЛЫНДА)	
Абдикаримов А.Ж., Молжигитова Д.К., Усипбаев Н.Б., Насрадин А. С.	259
ИСПОЛЬЗОВАНИЕ НОВЫХ ТЕХНОЛОГИИ В СЕЛЬСКОМ ХОЗЯЙСТВЕ	
Төлжан А.М.	263

ГЕОГРАФИЯ САБАҒЫНДА ҒАЖ ТЕХНОЛОГИЯЛАРЫНЫҢ ОРНЫ МЕН МАҢЫЗЫ	
Баятанова Ә.	268
КАЗАҚСТАНДАҒЫ ГЕОГРАФИЯ ПӘНІ МҰҒАЛІМДЕРІНІҢ БІЛІКТІЛІГІН АРТТЫРУДА ҚАШЫҚТЫҚТАН ОҚЫТУ МЕН ИННОВАЦИЯЛЫҚ ТЕХНОЛОГИЯЛАРДЫ ҚОЛДАНУДЫҢ ӨЗЕКТІ МӘСЕЛЕЛЕРІ	
Мылқайдаров А.Т., Мулламурат Ф.А.	271
ТҮРКІ ТІЛДЕС МЕМЛЕКЕТТЕРДЕ ӨЛКЕТАНУ ПӘНІН ОҚЫТУДА SMART+ ТЕХНОЛОГИЯЛАРДЫ ПАЙДАЛАНУДЫҢ МАҢЫЗЫ	
O.Zh. Sagymbay, A. Tolkynbayeva	274
FORMATION OF PROFESSIONAL COMPETENCE OF FUTURE TEACHERS WITH THE HELP OF STEM TECHNOLOGIES	
Жақыпбек А.М.	284
ИСКУССТВЕННЫЙ ИНТЕЛЛЕКТ КАК ИНСТРУМЕНТ ФОРМИРОВАНИЯ ПРОФЕССИОНАЛЬНЫХ КОМПЕТЕНЦИЙ БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ ГЕОГРАФИИ В КАЗАХСТАНЕ	

**3-ші секция: Түркітілдес елдер мен мемлекеттерде географияны оқытудың
теориялық-әдіснамалық негіздері**

**Секция 3: Теоретико-методологические основы преподавания географии в
тюркоязычных странах и государствах**

**Section 3: Theoretical and methodological foundations of geography teaching in Turkic-
speaking countries and states**

Беласарова Ш.М., Абдурахман Г.А.	289
ТҮРКІ ТІЛДЕС ЕЛДЕР МЕН МЕМЛЕКЕТТЕРДЕ ГЕОГРАФИЯНЫ ОҚЫТУДЫҢ ТЕОРИЯЛЫҚ ЖӘНЕ ӘДІСТЕМЕЛІК НЕГІЗДЕРІ	
Ömer TÜRKSEVER, Halil TOKCAN	295
SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETİMİN ADAYLARININ TÜRK ÖZERK CUMHURİYETLERİ BAYRAK VE BAŞKENT BİLGİSİ	
Абу А.С.	304
TED X ФОРМАТЫНДА ЗЕРТТЕУ ТАПСЫРМАЛАРЫН ЖАСАУ АРҚЫЛЫ ГЕОГРАФИЯ ПӘНІ САБАҒЫН ТҮРЛЕНДІРУ	
Есназарова Ұ. А., Асылғазы Ж.С.	308
ТҮРКІТІЛДЕС МЕМЛЕКЕТТЕРДЕ ЭКОЛОГИЯЛЫҚ САНАНЫ ҚАЛЫПТАСТЫРУДАҒЫ ГЕОГРАФИЯЛЫҚ БІЛІМНІҢ РӨЛІ	
Рамазанова Феруза Худойназаровна	310
ВОСПИТАНИЕ СТУДЕНТОВ В ЭКОЛОГИЧЕСКОМ ДУХЕ НА УРОКАХ ПЕДАГОГИКИ И ЕЕ МЕТОДОЛОГИИ	
Аубакирова Г.Б., Калимурзина А.М., Асен Н.Қ., Бакирбаева П.А.	314
МЕКТЕП ОҚУШЫЛАРЫҢ ГЕОГРАФИЯ ПӘНІНЕН ОЛИМПИАДАЛАРҒА ДАЙЫНДАУ ЖҮЙЕСІ	
Секей Ботакоз	320
ТАБИҒИ КЛИМАТТЫҚ ШЕШІМДЕР МЕН ОЛАРДЫҢ ОРМАН РЕСУРСТАРЫН ТҰРАҚТЫ БАСҚАРУДЫ ДАМУДАҒЫ РӨЛІ	
Болатқызы Балжан	326
ТҮРКІ ТІЛДЕС ЕЛДЕР МЕН МЕМЛЕКЕТТЕРДЕ ГЕОГРАФИЯНЫ ОҚЫТУДЫҢ ТЕОРИЯЛЫҚ ЖӘНЕ ӘДІСТЕМЕЛІК НЕГІЗДЕРІ	
Камешова Т. С.	329
ТҮРКІ ТІЛДЕС МЕМЛЕКЕТТЕРДІҢ ГЕОГРАФИЯСЫ	

АРНАҒЫ КУРС (9-10-11 сынып оқушыларна арналған) Кемпирова А.С.	335
ГЕОГРАФИЯНЫ ОҚЫТУДЫҢ ЗАМАНАУИ ӨДІСТЕРІ: ГЕОАҚПАРАТТЫҚ ЖҮЙЕЛЕР МЕН ЖАСАНДЫ ИНТЕЛЛЕКТІНІҢ РӨЛІ Мусаева Б.К.	338
ГЕОГРАФИЯ ПӘНІН ОҚЫТУДА ИНТЕРАКТИВТІ КАРТАЛАР ҚҰРАСТЫРУДЫҢ ТИІМДІЛІГІ Р. Мухамедғалиева, А. Кусаинова	343
ТҮРКІ ӨЛЕМІНІҢ ГЕОГРАФИЯСЫ: МЕКТЕПТЕ ОҚЫТУ ӨДІСТЕРІ МЕН ТӘСІЛДЕРІ Оналбаева Ш.Б.	348
ХАЛЫҚАРАЛЫҚ ТУРИЗМНІҢ ӨЛЕУЕТІ ЖӘНЕ ТҮРКІТІЛДЕС МЕМЛЕКЕТТЕРДЕГІ ҚОРҒАЛАТЫН ТАБИҒИ АУМАҚТАР МЕН РЕКРЕАЦИЯЛЫҚ АЙМАҚТАРДЫ САҚТАУ МӘСЕЛелЕРІ Ракишев Д.А., Ракишева М.А.	351
ТҮРКІ ТІЛДЕС ЕЛДЕР МЕН МЕМЛЕКЕТТЕРДЕ ГЕОГРАФИЯНЫ ОҚЫТУДЫҢ ТЕОРИЯЛЫҚ ЖӘНЕ ӨДІСТЕМЕЛІК НЕГІЗДЕРІ Э.Қ. Қуандықова, Н.А. Таджикулова, Н.Б. Оразалыкова	357
ПРАКТИКАҒА БАҒДАРЛАНҒАН ТАПСЫРМАЛАР - БІЛІМ САПАСЫН АРТТЫРУ ҚҰРАЛЫ Телеубергенова К.К.	360
ГЕОГРАФИЯ САБАҒЫНДА ОҚЫТУДЫҢ ИНТЕРАКТИВТІ ӨДІСТЕРІН ҚОЛДАНУ МҮМКІНДІКТЕРІ Келинбаева Р.Ж., Сарсенова Б.К.	363
ИСТОРИЧЕСКИЕ ПРЕДПОСЫЛКИ И ГЕОПОЛИТИЧЕСКОЕ ЗНАЧЕНИЕ ФОРМИРОВАНИЯ ГОСУДАРСТВ ЦЕНТРАЛЬНОЙ АЗИИ Аманжолов Ементай	366
ЕУРАЗИЯ ҚҰРЛЫҒЫНДАҒЫ ТҮРКІ ТІЛДЕРІНДЕГІ ТОПОНОМИКАЛЫҚ АТАУЛАР Сулайманкулова Ж.К., Чолпонбаева М.Ж.	370
РАЗВИТИЕ КЫРГЫЗСКОЙ ЛИТЕРАТУРЫ И КУЛЬТУРЫ КЫРГЫЗСКОГО ХУДОЖЕСТВЕННОГО СЛОВА Сейталиев М. Е.	373
ПРОФЕССИОНАЛЬНЫЕ НАВЫКИ И ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ КОМПЕТЕНЦИИ УЧИТЕЛЕЙ ГЕОГРАФИИ Hasanov Ismat Gachay oglu	378
DISTINCTIVE ASPECTS OF ENSURING FOOD SECURITY IN THE NAKHCHIVAN AUTONOMOUS REPUBLIC Баширова Ж.Е., Баширов Е.Е.	381
ГЕОГРАФИЯНЫ ОҚЫТУДА ТҰЛҒАҒА БАҒЫТТАЛҒАН ЖӘНЕ САРАЛАНҒАН БІЛІМ БЕРУ МОДЕЛЬДЕРІН ҚОЛДАНУ Жиемуратова Ж.Ж.	388
ГЕОГРАФИЯ ПӘНІНДЕ STEM ЖӘНЕ STEAM ТӘСІЛДЕРІН ҚОЛДАНУ Иебек Ж.А.	391
ҚАЗАҚСТАН МЕН ТҮРКИЯНЫҢ ГЕОГРАФИЯЛЫҚ БІЛІМ БЕРУ ЖҮЙЕСІН САЛЫСТЫРМАЛЫ ТАЛДАУ Копбосын А.Ж.	395
STEM ТЕХНОЛОГИЯСЫН ПАЙДАЛАНУ АРҚЫЛЫ ТҮРКІТІЛДЕС МЕМЛЕКЕТТЕРДЕ ГЕОГРАФИЯНЫ ОҚЫТУ МОДЕЛІ Есназарова Ұ.А., Әлімғазы А.	400

ҚАЗАҚСТАН ГЕОГРАФИЯСЫН ОҚЫТУДА ЭКОЛОГИЯЛЫҚ МӘДЕНИЕТТІ ДАМУДАҒЫ ЖОБАЛЫҚ ОҚЫТУДЫҢ МАҢЫЗЫ Есназарова Ұ.А., Төлепберген А.Т.	405
ГЕОГРАФИЯ САБАҚТАРЫНДА ҰЛТТЫҚ ТӘРБИЕ ЖҮЙЕСІН ҚАЛЫПТАСТЫРУДАҒЫ, ҚОРҚЫТ АТА ЕҢБЕКТЕРІНІҢ ИДЕЯЛАРЫН ІСКЕ АСЫРУ Оралкүл Г.Т.	409
МЕКТЕП ГЕОГРАФИЯСЫ КУРСЫНДА ИНТЕГРАЦИЯЛАНҒАН ОҚЫТУДЫҢ ӘДІСТЕМЕЛІК АСПЕКТІЛЕРІ Сагинбаев Ж.С.	413
БОЛАШАҚ ГЕОГРАФИЯ МҰҒАЛІМДЕРІН СТАТИСТИКАЛЫҚ ӘДІСТЕРДІ ҚОЛДАНУҒА ДАЙЫНДАУ Есназарова Ұ.А., Есмағамбетова А.К.	417
ПОПУЛЯРИЗАЦИЯ ИСТОРИЧЕСКОГО И ГЕОГРАФИЧЕСКОГО НАСЛЕДИЯ С ПОМОЩЬЮ СОВРЕМЕННЫХ ТЕХНОЛОГИЙ Джумабекова И.Д., А.С. Айдарбаева	422
БОЛАШАҚ ГЕОГРАФИЯ ПӘНІ МҰҒАЛІМДЕРІН ДАМУДА ЭТНОПЕДАГОГИКАНЫҢ ОРНЫ	

**4-ші секция: Түркітілдес кеңістіктегі географиялық ұғымдар мен терминдерді
зерттеудің әдіснамалық тәсілдері**

**Секция 4: Методологические подходы к изучению географических понятий и
терминов в тюркоязычном пространстве**

**Section 4: Methodological approaches to the study of geographical concepts and terms in
the Turkic-speaking space**

Eyüp Artvinli A CONCEPTUAL DICTIONARY MODEL PROPOSAL FOR THE HARMONIZATION OF GEOGRAPHY TERMS AMONG TURKIC- SPEAKING COUNTRIES	430
Насыева Афаг Закир, Каферова Фирuze Мүбариз AZERBAIJAN CUMHURİYETİ'NDE KARBONSUZLAŞTIRMA STRATEJİLERİNİN ANALİZİ	434
Бегейбай Д.М. ТҮРКІ ТІЛДЕС ЕЛДЕРДЕ СУ РЕСУРСТАРЫН БАСҚАРУ ЖӘНЕ ҚАУІПТІ ТАБИҒИ ҮДЕРІСТЕРДІҢ АЛДЫН АЛУ КАСПИЙ ТЕҢІЗІНІҢ ҚАЗІРГІ АХУАЛЫ МЕН ШЕШУ ЖОЛДАРЫ	440
Кожобекова Р.М. ПРЕПОДАВАНИЕ ГЕОГРАФИИ В ТЮРКОЯЗЫЧНЫХ СТРАНАХ: ТЕОРИЯ И МЕТОДИКА	444
Маратжанова Г.Қ., Карбаева Ш.Ш. ГЕОГРАФИЯЛЫҚ ТЕРМИНДЕР МЕН ҰҒЫМДАР – ЖАЛПЫ ҒЫЛЫМИ БІЛІМНІҢ НЕГІЗІ	447
Миракмалов М.Т., Шарипов Ш. М., Авезов М.М. ОСВЕЩЕНИЕ В ПИСЬМЕННЫХ ИСТОЧНИКАХ НАЗВАНИЯ «ТУРКЕСТАН»	453
Мұхтарова Ш.М. 20 МАРТА - "ДЕНЬ ЗЕМЛИ" И ЕГО ОБРАЗОВАТЕЛЬНОЕ ЗНАЧЕНИЕ	461
Лиман Н.С., Усенов Н.Е.	462

ҚАЗАҚСТАННЫҢ ФИЗИКАЛЫҚ ГЕОГРАФИЯСЫН ОҚЫТУДЫҢ ҚАЗІРГІ ЖАҒДАЙЫ МЕН МӘСЕЛЕСІ	466
Көшербай Қ. Ж., Сәйпенова И. С., Оразхан А. Б., Шайдукова Г. Ы.	
ЭКОЛОГИЯЛЫҚ ТҰРАҚТЫЛЫҚ ЖӘНЕ ЭКОТУРИЗМ: СУ ТАСҚЫНЫНЫҢ ӨСЕРІ	473
Налмишова Қ.Н.	
ТҮРКСТАН ОБЛЫСЫНЫҢ ЭКОНОМИКАЛЫҚ ӨЛЕУМЕТТІК МҮМКІНДІКТЕРІ	478
Сисенгалиева Г.К., Доненбаева Г.К., Оразалиева Г.С.	
ТҮРКІТІЛДЕС ЕЛДЕРДЕ ГЕОГРАФИЯНЫ ОҚЫТУДЫҢ ТЕОРИЯЛЫҚ – ӨДІСНАМАЛЫҚ НЕГІЗДЕРІ	480
Ешанова Т.Ж., Атейбекова Х.Т.	
ТҮРКІ ТІЛДЕС МЕМЛЕКЕТТЕРДЕ ГЕОГРАФИЯЛЫҚ ӨДІСТЕРДІ ҚОЛДАНЫП, ӨЛКЕТАНУ БАҒЫТЫ БОЙЫНША ҚОСЫМША БІЛІМ БЕРУДІҢ МҮМКІНДІКТЕРІ (ҚАЗАҚСТАН МЫСАЛЫНДА)	485
Қалманова Ж.Е.	
ОТЫРАР АУДАНЫНЫҢ ФИЗИКАЛЫҚ – ГЕОГРАФИЯЛЫҚ СИПАТТАМАСЫ	488
Есназарова Ұ. Ө., Божбанова М. А.	
ГЕОГРАФИЯ МЕН ЭКОЛОГИЯ ПӘНДЕРІН КІРКІТІРУДЫҢ ТИІМДІ ӨДІС-ТӘСІЛДЕРІ	495
Ердемқұл Зағипа	
ОТЫРАР АУДАНЫНЫҢ ФЛОРАСЫ МЕН ФАУНАСЫ	499
Қали Г.С.	
ТУҒАН ӨЛКЕНІҢ ӨСІМДІКТЕРІ МЕН ЖАНУАРЛАРЫН ҚОРҒАУ	504
Аметова О. Т.	
ТҮРКІ ТІЛДЕС МЕМЛЕКЕТТЕРДЕГІ ТАБИҒАТ РЕСУРСТАРЫНЫҢ ӨЛЕУЕТІ, ШАРУАШЫЛЫҚТА ИННОВАЦИЯЛЫҚ ТЕХНОЛОГИЯЛАРДЫ ТИІМДІ ПАЙДАЛАНУДЫҢ ӨДІСТЕРІ	507
Нысанбаева Б.Н.	
ОТЫРАР АУДАНЫНЫҢ ЭКОЛОГИЯСЫНА ӨСЕР ЕТЕТІН АНТРОПОГЕНДІК ФАКТОРЛАР	512
Әмзеева Ұ., Тыныбеков Ә., Есназарова К.	
ҰЛЫ ЖІБЕК ЖОЛЫ БОЙЫНДАҒЫ ЕЖЕЛГІ ОТЫРАР ҚАЛАСЫ	516
Абутаев Ж. А.	
ГЕОГРАФИЯДАН ЖАҒАРТЫЛҒАН МАЗМҰН ЖАҒДАЙЫНДА КЛИМАТТЫҚ ТҮСІНІКТЕР НЕГІЗІНДЕ ҚОРШАҒАН ОРТА ТУРАЛЫ БІЛІМ ҚАЛЫПТАСТЫРУ	519
Сағымбай Ө.Ж., Қыпшақ Д.	
МЕКТЕП ГЕОГРАФИЯСЫНДА ТОПОНИМИКАЛЫҚ ЗЕРТТЕУЛЕР НӘТИЖЕЛЕРІН ҚОЛДАНУДЫҢ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІН ҚАЗАҚСТАН МЕН ТҮРКИЯ ЕЛДЕРІ НЕГІЗІНДЕ САЛЫСТЫРУ	524
Нұртас Сайлауов, Лазат Нысанкулова	
ТҮРКІ ТІЛДЕС ЕЛДЕР ГЕОГРАФИЯСЫН ОҚЫТУ	529
Молжигитова А. К.	
ЕСТЕСТВОЗНАНИЕ В СИСТЕМЕ НАУЧНОГО ЗНАНИЯ	

5-ші секция: Түркітілдес елдердің табиғи ресурстарының әлеуеті және оларды экономикалық игеру процесінде ұтымды пайдалану үшін инновациялық технологияларды қолдану перспективалары

Секция 5: Потенциал природных ресурсов тюркоязычных стран и перспективы применения инновационных технологий для их рационального использования в процессе хозяйственного освоения

Section 5: The potential of the natural resources of the Turkic-speaking countries and the prospects for the application of innovative technologies for their rational use in the process of economic development

Чингиз Исмаилов	535
ОСВОБОЖДЕННЫЙ КАРАБАХ И СТАНОВЛЕНИЕ ЗОН ОПЕРЕЖАЮЩЕГО РАЗВИТИЯ	
Нұрлыбекова В.Н.	540
"EdTech БАҒЫТЫНДАҒЫ БІЛІМ АЛУШЫЛАРДЫҢ ТҰРАҚТЫ ДАМУЫ: МЕКТЕПТЕГІ Science Lab ТӘЖІРИБЕСІ"	
Майемер А.М.	543
ТҮРКІ ТІЛДЕС МЕМЛЕКЕТТЕР АРАСЫНДАҒЫ ЫНТЫМАҚТАСТЫҚ: ДАМУ ТАРИХЫ ЖӘНЕ ҚАЗІРГІ ЭКОНОМИКАЛЫҚ ЖАҒДАЙЫ	
Кабылова С.А., Сейталиев М.Е.	546
ИННОВАЦИОННЫЕ МЕТОДЫ ОБУЧЕНИЯ В СОВРЕМЕННОМ ОБРАЗОВАНИИ	
Утемисова А.М.	549
STEAM ЭКОЛОГИЯЛЫҚ БІЛІМ БЕРУДЕГІ ИННОВАЦИЯЛЫҚ ТЕХНОЛОГИЯ РЕТІНДЕ	
Сатыбалдиев А.А.	552
ТҮРКІТІЛДЕС ЕЛДЕРДІҢ ТАБИҒИ РЕСУРСТАР ӘЛЕУЕТІ ЖӘНЕ ОЛАРДЫ ЭКОНОМИКАЛЫҚ ИГЕРУ ҮДЕРІСІНДЕ ҰТЫМДЫ ПАЙДАЛАНУ ҮШІН ИННОВАЦИЯЛЫҚ ТЕХНОЛОГИЯЛАРДЫ ҚОЛДАНУДЫҢ БОЛАШАҒЫ	
Андреева Е.Е.	556
СВЕТОВОЕ ЗАГРЯЗНЕНИЕ: НОВАЯ УГРОЗА ЭКОЛОГИЧЕСКОМУ БАЛАНСУ	
А.А.Токбергенова, Г.Б.Семендерева, У.Б.Мухтаров, Д.М.Токкожаев, Б.М.Білалов	558
КЛИМАТТЫҚ ӨЗГЕРІСТЕР ЖАҒДАЙЫНДА БАТЫС ҚАЗАҚСТАН АУЫЛ ШАРУАШЫЛЫҒЫНЫҢ ОСАЛДЫҒЫН ТАЛДАУ	
Alibek Kuanyshbekov, Gulnura Issanova	564
A REMOTE SENSING APPROACH TO ENVIRONMENTAL ASSESSMENT OF SALINE SOILS IN THE DRIED ARAL SEABED	
Абдиреймов С.Ж., Турганалиев С.Р., Турсынов М.Ж.	569
СОХРАНЕНИЕ ЭКОСИСТЕМ СУШИ: ПРОБЛЕМЫ И ПУТИ РАЗВИТИЯ	
Мылкайдаров А.Т., Адилова А.Ә.	573
ҚАЗАҚСТАНДАҒЫ ЛОГИСТИКАЛЫҚ ЖҮЙЕНІҢ ДАМУЫ: ТАБИҒИ РЕСУРСТАРДЫ ТАСЫМАЛДАУДАҒЫ ТИІМДІЛІК ЖӘНЕ ИННОВАЦИЯЛЫҚ ШЕШІМДЕР	
Байбулатова Ж.Ғ.	576

ТҮРКІСТАН ОБЛЫСЫНЫҢ ТАБИҒИ-РЕСУРСТЫҚ ӨЛЕУЕТІН ХАЛЫҚ ДЕНСАУЛЫҒЫН ЖАҚСARTY МАҚСАТЫНДА ПАЙДАЛАНУ	
Бектурганова А.Е., Дабылова Б.Е., Құзайрова З.М., Ахмадиев А.Д. ҚАЗІРГІ ЗАМАНҒЫ ҚАЛА ҚҰРЫЛЫСЫ ЖҮЙЕСІНДЕ АУМАҚТЫҚ ЖОСПАРЛАУДЫ ДАМУ: ТАБИҒИ РЕСУРСТАРДЫ ТИІМДІ ПАЙДАЛАНУ ЖӘНЕ ИННОВАЦИЯЛЫҚ ТӘСІЛДЕР АРҚЫЛЫ ҚАЛАЛЫҚ ДАМУ ҮДЕРІСТЕРІН ЖЕТІЛДІРУ	580
Дәуренбек Қ.А., Мылқайдаров А.Т. ҚАЗАҚСТАНДАҒЫ АГРОӨНЕРКӘСІПТІК КЕШЕНДІ ДАМУДЫҢ НЕГІЗГІ МӘСЕЛЕЛЕРІ ЖӘНЕ ОЛАРДЫ ШЕШУ ЖОЛДАРЫ	588
Әбді А.Д. АӨК: АЗЫҚ-ТҮЛІК ТӘУЕЛСІЗДІГІНІҢ КЛІТІ	593
Әбілман Н. Ф., Серікқалиқызы А. ПАВЛОДАР ОБЛЫСЫНЫҢ ЖЕР ПАЙДАЛАНУДЫҢ ЭКОЛОГИЯЛЫҚ ҚАУІПСІЗДІГІН ҚАМТАМАСЫЗ ЕТУДЕ ГИС, BIG DATA, ЖАСАНДЫ ИНТЕЛЛЕКТ ЖӘНЕ ДРОНДАРДЫ ҚОЛДАНУ	595
Жанбаев Д.Т., Джуламанов Т.Д. ИННОВАЦИЯЛЫҚ ЖОБАЛАУ ЖӘНЕ ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНДАҒЫ МЕМЛЕКЕТТІК АВТОМОБИЛЬ ЖОЛДАРЫН САЛУ ӘДІСТЕРІ	601
Жанболат А. ЖАЙЫЛЫМ ЖЕРЛЕРДІҢ ДЕГРАДАЦИЯСЫ ЖӘНЕ ОНЫ ҚАЛПЫНА КЕЛТІРУ СТРАТЕГИЯЛАРЫ: ДАМУҒАН ЕЛДЕР ТӘЖІРИБЕСІ ЖӘНЕ ҚАЗАҚСТАНДАҒЫ МҮМКІНДІКТЕР	603
Мусағалиева А.Н., Жунусова М.А. СОСТОЯНИЕ ВОДНОЙ СРЕДЫ КАРАГАНДИНСКОЙ ОБЛАСТИ В УСЛОВИЯХ ТЕХНОГЕННОГО ВОЗДЕЙСТВИЯ	606
Иманбек А.С. ЖЕЗҚАЗҒАН ЭКОНОМИКАСЫН ӨРТАРАПТАНДЫРУ: КЕН ӨНДІРУГЕ ТӘУЕЛДІЛІКТІ ТӨМЕНДЕТУДІҢ ӨЛЕУЕТІ МЕН ДАМУ БАҒЫТТАРЫН ТАЛДАУ	612
Өкелтай С.Ж., Каримова Ш. ПАЙДАЛЫ ҚАЗБА ЖЕРЛЕРІНДЕ КАДАСТРЛЫҚ ЖҰМЫСТАРДЫ ЖҮРГІЗУДЕ ИННОВАЦИЯЛЫҚ ТЕХНОЛОГИЯЛАРДЫҢ БОЛАШАҒЫ	615
S.K. Kassymgaliyev, Kelinbayeva R.Zh., Z.M.Kuzairova NATURAL RESOURCE POTENTIAL OF KYZYLORDA REGION AND SHIELI DISTRICT AND PROSPECTS FOR THEIR EFFECTIVE UTILIZATION IN ECONOMIC DEVELOPMENT THROUGH INNOVATIVE TECHNOLOGIES	619
Кожамбетов Б. Т., Құрбанқожа Н. Ә., Булатова М. Қ. «СЕМЕЙ ОРМАНЫ» МЕМЛЕКЕТТІК ОРМАН ТАБИҒИ РЕЗЕРВАТЫНЫҢ АУМАҒЫН ЗЕРТТЕУ КЕЗІНДЕ ҚАШЫҚТЫҚТАН ЗОНДАУ ДЕРЕКТЕРІН ПАЙДАЛАНУ	627
Қасымхан А., Қаратаева А., Каскатаева А., Бектай Ф. ЦИФРОВИЗАЦИЯ В УПРАВЛЕНИИ ПРИРОДНЫМИ РЕСУРСАМИ: ОПЫТ И ПЕРСПЕКТИВЫ ТҮРКІЯНЫҢ СТРАН	635
Құзайыр Ә.Ә., Мусағалиева А.Н. АҚМОЛА ОБЛЫСЫНЫҢ ТҰРАҚТЫ ДАМУ ПЕРСПЕКТИВАЛАРЫ	637
Ақан Акынбеков	641

ЗАМАНАУИ ТЕХНОЛОГИЯЛАРДЫ ПАЙДАЛАНА ОТЫРЫП АУМАҚТЫ ЖОСПАРЛАУ ЖӘНЕ ДАМУ	
Армиянова Н.Қ. ТҮРКІТІЛДЕС ЕЛДЕРДЕГІ ОРГАНИКАЛЫҚ ӨНІМ НАРЫҒЫ: ҚАЗАҚСТАННЫҢ ТӘЖІРИБЕСІ МЕН ДАМУ ЖОЛДАРЫ	644
Мәлік Ж.М., Дүйсебаева К.Д., Даулетбаева С.Қ. ҚАЗАҚСТАННЫҢ ТАБИҒИ-РЕКРЕАЦИЯЛЫҚ РЕСУРСТАРЫНЫҢ ТАРАЛУ ДЕҢГЕЙІ	653
Мурсал М.М., Мусағалиева А.Н. INNOVATIVE APPROACHES TO WIND FARM DESIGN IN KAZAKHSTAN	657
Назар А.Ф., Насрадин А.С., Қалиекпер А.Н. ҚАЗАҚСТАННЫҢ АУЫЛ ШАРУАШЫЛЫҒЫ АЙМАҚТАРЫНДА ЖЕР РЕСУРСТАРЫН ТИІМДІ ПАЙДАЛАУ ЖӘНЕ БАСҚАРУ ӘДІСТЕРІ	663
Намдар Ф.Р. ПЕРСПЕКТИВЫ ПРИМЕНЕНИЯ ИННОВАЦИОННЫХ ТЕХНОЛОГИЙ В СЕЛЬСКОХОЗЯЙСТВЕННОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ	668
Нюсупова Г.Н., Айдарханова Г.Б., Кенеспаева Л.Б., Аубакирова Г.Б. БАТЫС ҚАЗАҚСТАН ОБЛЫСЫНДАҒЫ ДЕМОГРАФИЯЛЫҚ ҮРДІСТЕРДІҢ АЙМАҚТЫҚ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ	672
Омаров А.Н., Асанбаева А.Ә. CHANGE DETECTION LULC ӘДІСІН ҚОЛДАНА ОТЫРЫП АБАЙ ОБЛЫСЫ АБАЙ АУДАНЫНЫҢ АУЫЛ ШАРУАШЫЛЫҒЫ ЖЕР ЖАМЫЛҒЫСЫНЫҢ ӨЗГЕРУІН БАҒАЛАУ	675
Оспан Н.Е., Исанова Г.Т. АРАЛҚҰМДАҒЫ ШАҢДЫ – ТҰЗДЫ ДАУЫЛДАРДЫҢ ҚАЗІРГІ ЖАҒДАЙЫН БАҒАЛАУ	683
Серікбай А.Б. АСТАНА ҚАЛАСЫНЫҢ ГЕОЭКОНОМИКАЛЫҚ КЕҢІСТІКТЕГІ ӨЛЕУЕТІН БАҒАЛАУ: ТАБИҒИ РЕСУРСТАРДЫ ИГЕРУ ЖӘНЕ ИННОВАЦИЯЛЫҚ ТЕХНОЛОГИЯЛАРДЫ ҚОЛДАНУ АСПЕКТІЛЕРІ	690
Амангелді Ә., Туленов А., Өміржанова А. ЖЕРДІ БАҒАЛАУ МЫСАЛЫНДА ГЕОАҚПАРАТТЫҚ ЖҮЙЕЛЕРДІ КАДАСТРЛЫҚ ҚЫЗМЕТТЕ ҚОЛДАНУ	693
Уанханова Н.У. ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНЫҢ ЖАҢАРТЫЛАТЫН ЭНЕРГИЯ КӨЗДЕРІНІҢ ҚАЗІРГІ ЖАҒДАЙЫ ЖӘНЕ ЖЭК САЛАСЫНДА ШЕШІМ ҚАБЫЛДАУ ҮШІН ҒАЖ-ДЫ ПАЙДАЛАУ	697
Ұлықпанова Н.Қ. ТҮРКІ ЕЛДЕРІНДЕГІ МҰНАЙ-ГАЗ САЛАСЫНЫҢ ДАМУЫ ЖӘНЕ ЭКОЛОГИЯЛЫҚ АСПЕКТІЛЕРІ	702

6 секция: Халықаралық туризмнің әлеуеті және түркітілдес мемлекеттердегі
қорғалатын табиғи аумақтар мен рекреациялық аймақтарды сақтау мәселелері

Секция 6: Потенциал международного туризма и вопросы сохранения заповедных
природных территорий и рекреационных зон в тюркоязычных государствах

Section 6: The potential of international tourism and issues of conservation of protected
natural areas and recreational areas in the Turkic-speaking countries

Мавлонов А.М., Джапилова Ч.З. РАЗВИТИЕ И ВОЗМОЖНОСТИ НОВЫХ НАПРАВЛЕНИЙ ТУРИЗМА В БУХАРСКОЙ ОБЛАСТИ	706
Акпамбетова К.М. РОЛЬ РЕЛЬЕФА В РЕКРЕАЦИОННО-ГЕОМОРФОЛОГИЧЕСКИХ СИСТЕМАХ ЦЕНТРАЛЬНОГО КАЗАХСТАНА	711
Аубакирова Г.С. «ПОТЕНЦИАЛ МЕЖДУНАРОДНОГО ТУРИЗМА И ВОПРОСЫ СОХРАНЕНИЯ ПРИРОДНЫХ ТЕРРИТОРИЙ В ТЮРКОЯЗЫЧНЫХ ГОСУДАРСТВАХ»	715
Молбаев Б.Қ. АЛТЫНЕМЕЛ ҰЛТТЫҚ ПАРКІ АУМАҒЫН ФУНКЦИОНАЛДЫҚ ЗОНАЛАУ	721
Жормаханова Г.А. БАЙҚОҢЫР ҒАРЫШ АЙЛАҒЫНДА ТУРИЗМДІ ДАМУ	725
Жеңісбек А.Е., Нағашыбай Р.Д., Сарсебаева А. М., Тоқбергенова У. А. АЛМАТЫ ҚАЛАСЫНДАҒЫ ТУРИСТІК-ҚОНАҚ ҮЙЛЕРГЕ АРНАЛҒАН ГИД-ЖОЛСІТТЕМЕ ӨЗІРЛЕУ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ	728
Н.П. Ячина РАЗВИТИЕ ТУРИЗМА В РЕСПУБЛИКЕ ТАТАРСТАН	736
Кенжебаева Ж.О., Бидайбекова В.В., Масалимова Д.М., Туякбаева Н.М. ТҮРКІТІЛДЕС МЕМЛЕКЕТТЕР АРАСЫНДАҒЫ ТАРИХИ-МӘДЕНИ ТУРИЗМНІҢ БОЛАШАҒЫ	740
Байтуганова М.М. ТҮРКІТІЛДЕС МЕМЛЕКЕТТЕРДЕГІ ЭКОЛОГИЯЛЫҚ ТУРИЗМ: ДАМУ ӘЛЕУЕТІ ЖӘНЕ ТАБИҒИ АУМАҚТАРДЫ САҚТАУ МӘСЕЛЕСІ	744
Сихымбаев Ә.Е., Сихымбаева С.М., Кемелбекова Г.Ә., Тастанов Е.А. ЕРЕКШЕ ҚОРҒАЛАТЫН ТАБИҒИ АУМАҚТАРДА ӨСІМДІКТЕРДІҢ РЕСУРСЫҚ ТҮРЛЕРІН САҚТАУ	753
(Сайрам-Өгем мемлекеттік ұлттық табиғи паркі мысалында) Бердалиева Б.Р., Касымханова Г.Ж. АҚМОЛА ОБЛЫСЫНДАҒЫ ЭКОЛОГИЯЛЫҚ ТУРИЗМДІ ДАМУ МҮМКІНДІКТЕРІ: ТАБИҒИ ҚОРЫҚТАР МЕН КӨЛДЕРДІҢ ТАРТЫМДЫЛЫҒЫ	758
Кенжебек уулу А., Байсентова М.Р. МЕСТО И РОЛЬ ТУРИЗМА В РАЗВИТИИ ЭКОНОМИКИ КЫРГЫЗСТАНА	763
Есенбаева У.Б., Торғаутова А.Ж. ТҮРКІ ДҮНИЕСІНІҢ ТАЛ БЕСІГІ – ҚАЗАҚСТАНДАҒЫ ТАРИХИ- МӘДЕНИ ТУРИЗМДІ ДАМУ	768
Абдикарим А.Т., Сейсекеева А.О. РАЗВИТИЕ ТУРИЗМА В КАЗАХСТАНЕ	776
Латыпова З.Б. ОСОБЕННОСТИ РАЗВИТИЯ ТУРИЗМА В ОСОБО ОХРАНЯЕМЫХ ПРИРОДНЫХ ТЕРРИТОРИЯХ РЕСПУБЛИКИ БАШКОРТОСТАН	780
Раисова Г.С. ХАЛЫҚАРАЛЫҚ ТУРИЗМНІҢ ӘЛЕУЕТІ ЖӘНЕ ТҮРКІТІЛДЕС МЕМЛЕКЕТТЕРДЕГІ ЕРЕКШЕ ҚОРҒАЛАТЫН ТАБИҒИ АУМАҚТАР МЕН РЕКРАЦИЯЛЫҚ АЙМАҚТАРДЫ САҚТАУ	784

Валиева З.Е.	787
ҚАЗАҚСТАН ТУРИЗМ ИНДУСТРИЯСЫНЫҢ БОЛАШАҒЫ МЕН ДАМУЫ	
Божымбаева Минура Сарсенбековна	794
ВОЗМОЖНОСТИ ЭКОТУРИЗМА В ЖАМБЫЛСКОЙ ОБЛАСТИ	
Мұхымбай Р.Ө.	801
ХАЛЫҚАРАЛЫҚ ТУРИЗМ ЖӘНЕ ТҮРКІТІЛДЕС МЕМЛЕКЕТТЕРДІҢ ЕРЕКШЕ ҚОРҒАЛАТЫН ТАБИҒИ АУМАҚТАРЫН САҚТАУ МӘСЕЛЕСІ	
Абыдурешыт Мейіргүл	805
ҚАЗАҚСТАНДАҒЫ ЭКОТУРИЗМНІҢ ДАМУЫ: ҚОРҒАЛАТЫН ТАБИҒИ АУМАҚТАРДЫ САҚТАУ ЖӘНЕ ХАЛЫҚАРАЛЫҚ ТУРИЗМНІҢ ӨЛЕУЕТІ	
Оразбек А.Ө.	812
ОҢТҮСТІК ҚАЗАҚСТАННЫҢ ІРІ ҚАЛАЛАРЫНЫҢ ТҰРАҚТЫ ӨЛЕУМЕТТІК-ЭКОНОМИКАЛЫҚ ДАМУЫН БАҒАЛАУ	
Айдарбаева А.С., Ахметжанов Ж.Б.	819
КАСПИЙ Өңірі: Ұлттық туризмді дамытудың жаңа мүмкіндігі	
Берикова А.Е., Мусағалиева А.Н.	823
АҚСУ-ЖАБАҒЫЛЫ МЕМЛЕКЕТТІК ҚОРЫҒЫНДАҒЫ ЭКОЛОГИЯЛЫҚ ТҰРАҚТЫЛЫҚТЫ ЖӘНЕ ТАБИҒИ РЕСУРСАРДЫ БАҒАЛАУ	
Болат Еңлік	827
ОЦЕНКА ВЛИЯНИЯ УРБАНИЗАЦИИ НА РЫНОК ЗЕМЛИ: ИССЛЕДОВАНИЕ ДИНАМИКИ СОКРАЩЕНИЯ СЕЛЬСКОХОЗЯЙСТВЕННЫХ УГОДИЙ	
Жолдасбекова Г.Б.	832
ХАЛЫҚАРАЛЫҚ ТУРИЗМНІҢ ӨЛЕУЕТІ ЖӘНЕ ТҮРКІТІЛДЕС МЕМЛЕКЕТТЕРДЕГІ ҚОРҒАЛАТЫН ТАБИҒИ АЙМАҚТАРДЫ САҚТАУ МӘСЕЛЕСІ	
Акашова А.С., Карабаева А. М., Тажекова А.Д.	837
ЭКОТУРИЗМ АРҚЫЛЫ ГЕОГРАФИЯЛЫҚ ҚҰЗІРЕТТІЛІКТІ ДАМУЫ МОДЕЛІ	
Қасымтай Аружан	840
АНАЛИЗ ЦЕНОВОЙ ДИНАМИКИ НА ЗЕМЕЛЬНЫЕ УЧАСТКИ В АЛМАТИНСКОЙ ОБЛАСТИ	
Бурамбаева А., Бектұрсын Н. Ғ., Токбергенова У. А., Сарсебаева А. М.	846
ТҮРКІСТАН ОБЛЫСЫНЫҢ ТУРИСТІК ӨЛЕУЕТІН АРТТЫРУҒА, МӘДЕНИ МҰРАНЫ САҚТАУҒА ЖӘНЕ Өңірдің ЦИФРЛЫҚ ДАМУЫНА ЖАСАНДЫ ИНТЕЛЛЕКТТІҢ ӨСЕРІ	
A.K. Muratova	858
BURN SEVERITY MAPPING IN SEMEY ORMAN Y USING SENTINEL-2 AND GEE	
Сейтжапарова А.Р.	864
ҚАЗАҚСТАНДА ХАЛЫҚАРАЛЫҚ ТУРИЗМНІҢ ДАМУ БОЛАШАҒЫ	

7-ші секция: Түркітілдес елдердегі су ресурстарын басқару және қауіпті табиғи процестердің алдын алу

Секция 7: Управление водными ресурсами и предупреждение опасных природных процессов в тюркоязычных странах

Section 7: Water resources management and prevention of dangerous natural processes in the Turkic-speaking countries

Асанбаева Г.Ж.	868
ВЛИЯНИЕ ГЛОБАЛЬНЫХ КЛИМАТИЧЕСКИХ ИЗМЕНЕНИЙ НА ЭКОЛОГИЧЕСКУЮ БЕЗОПАСНОСТЬ КЫРГЫЗСТАНА И ГЕОПОЛИТИЧЕСКИЕ ПОСЛЕДСТВИЯ.	
Нурматова Гулсайра Асановна, Именова Медина Ызабековна	875
ДЕЙСТВИЯ ОРГАНОВ МЕСТНОГО САМОУПРАВЛЕНИЯ В УСТРАНЕНИИ ВЫБРОСОВ ОТХОДОВ В РЕКИ	
Насуллаева К.Ш.	879
ВОДНЫЕ РЕСУРСЫ БУХАРСКОЙ ОБЛАСТИ И ИХ ЭФФЕКТИВНОЕ ИСПОЛЬЗОВАНИЕ	
Курбаниязов А., Самбаев Н.	882
ВОДОХОЗЯЙСТВЕННЫЙ РЕЖИМ АРАЛО-СЫРДАРИНСКОГО БАССЕЙНА	
Сарсембаева А.К.	887
ГЕОГРАФИЯ БУДУЩЕГО ТЮРКОЯЗЫЧНЫХ СТРАН: ВЫЗОВЫ И ПЕРСПЕКТИВЫ УСТОЙЧИВОГО РАЗВИТИЯ	
Қастер Саркытқан, Ж.Ш.Бабатев	890
ОРТАЛЫҚ АЗИЯДАҒЫ СУ РЕСУРСТАРЫН ПАЙДАЛАҢУ МӘСЕЛЕСІ: ҚАЗАҚСТАН МЕН ҚЫТАЙ АРАСЫНДАҒЫ ТРАНС ШЕКАРАЛЫҚ ӨЗЕНДЕР МЫСАЛЫНДА	
Galymzhankyzy A., Serik S.B., Kurbaniyazov S.K., Nadirov A.K.	898
EFFECTIVE MANAGEMENT OF WATER RESOURCES AND PREVENTION OF NATURAL DISASTERS IN TURKIC-SPEAKING COUNTRIES	
Керимбекова Меруерт Ильясовна	903
ТҮРКІ ӘЛЕМНІҢ МӘДЕНИ МҰРАСЫНЫҢ ҚАЛЫПТАСУ ЕРЕКШЕЛІГІ	
Сариева Сарсенкул Жаканшаевна	909
ТҮРКІ ТІЛДЕС МЕМЛЕКЕТТЕРДЕГІ СУ РЕСУРСТАРЫНЫҢ МӘСЕЛЕЛЕРІ ЖӘНЕ ЫНТЫМАҚТАСТЫҚТЫҢ МАҢЫЗДЫЛЫҒЫ	
Мухатова Каршыга Кошербаевна	915
ТҮРКІТІЛДЕС ЕЛДЕРДЕГІ СУ РЕСУРСТАРЫН БАСҚАРУ ЖӘНЕ ҚАУІПТІ ТАБИҒИ ҮДЕРІСТЕРДІҢ АЛДЫН АЛУ	
Ш.М.Беласарова, М.Р.Усен	918
ТҮРКІТІЛДЕС ЕЛДЕРДЕГІ СУ РЕСУРСТАРЫН БАСҚАРУ ЖӘНЕ ҚАУІПТІ ТАБИҒИ ПРОЦЕСТЕРДІҢ АЛДЫН АЛУ	
Рыспеков Т.Р., Акмолдаева Б.К.	923
АКТУАЛЬНЫЕ ВОПРОСЫ ПРОГНОЗА ПАВОДКОВЫХ СИТУАЦИЙ НА РЕКАХ И РОЛЬ ЛАНДШАФТОВ В КАЗАХСТАНЕ	
А.З. Жумагазиев, Д. Нұрқызы, А.Ө. Асанбаева	929
ҚЫЗЫЛОРДА ОБЛЫСЫ ӨСІМДІКТЕР МЕН ТОПЫРАҚ ЖАМЫЛҒЫСЫНЫҢ ӨЗГЕРІСТЕРІ ЖӘНЕ ОЛАРДЫҢ ШӨЛЕЙТТЕНУДЕГІ РӨЛІ	
Базарбаева Ж.А., Тәжі Д.А.	935
АУЫЛ ШАРУАШЫЛЫҒЫ ЖЕРЛЕРІНІҢ ДЕГРАДАЦИЯСЫ ЖӘНЕ КЛИМАТТЫҚ ӨЗГЕРІСТЕРДІҢ ӨСЕРІ: ЖЕР РЕСУРСТАРЫНЫҢ ТИІМДІ ПАЙДАЛАНЫЛУЫ МЕН ТҰРАҚТЫ ДАМУДЫҢ МӘСЕЛЕЛЕРІ	

Жаксылыков Е.Б.	939
ДИНАМИКА ИЗМЕНЕНИЯ КАЧЕСТВА ПОВЕРХНОСТНЫХ ВОД АТЫРАУСКОЙ И МАНГИСТАУСКОЙ ОБЛАСТЕЙ ПОД ВЛИЯНИЕМ ПРИРОДНЫХ И АНТРОПОГЕННЫХ ФАКТОРОВ: ПРИМЕНЕНИЕ КОМПОНЕНТНОГО АНАЛИЗА	
Акнур Жакупова	941
ВОДНЫЕ РЕСУРСЫ И УСТОЙЧИВОЕ РАЗВИТИЕ: ЭКОЛОГИЧЕСКИЕ И ЭКОНОМИЧЕСКИЕ ВЫЗОВЫ ДЛЯ ТЮРКОЯЗЫЧНЫХ ГОСУДАРСТВ	
Бисенбаева С.Б., Қожақан А.Н.	947
ОРТАЛЫҚ АЗИЯ ЕЛДЕРІНІҢ СУ РЕСУРСТАРЫН ТИІМДІ БАСҚАРУ МҮМКІНДІКТЕРІ МЕН ПРОБЛЕМАЛАРЫ	
Л. М. Рыскулбекова, Г. О. Орынбасарова	951
ІЛЕ ӨЗЕНІ СУ ЖІНАУ АЛАБЫНЫҢ ТЕХНОГЕНДІК ЖҮКТЕМЕСІНІҢ ҚАЗІРГІ ЖАҒДАЙЫН БАҒАЛАУ (ҚАЗАҚСТАН БӨЛІГІ)	
Сағынбек Зина Сейітқызы	960
ТҮРКІ ТІЛДЕС ЕЛДЕРДЕГІ СУ РЕСУРСТАРЫН БАСҚАРУ ЖӘНЕ ТАБИҒИ ҚАУІПТІ ПРОЦЕСТЕРДІҢ АЛДЫН АЛУ	
А.Салыр, Е.Әлтаев, С.К.Курбаниязов, С.К.Бурибекова	963
ГЕОПОЛИТИЧЕСКОЕ И ГЕОСТРАТЕГИЧЕСКОЕ ПОЛОЖЕНИЕ ТУРЦИИ В СОВРЕМЕННОМ МИРЕ	
Сыдыкбаев Чолпонбек Медеркулович, Азизбеков Актан Азизбекович	969
БОРБОРДУ КОТОРУУ - ЭКОЛОГИЯЛЫК, ДЕМОГРАФИЯЛЫК ЖАНА САЯСИЙ-СОЦИАЛДЫК ЧЫҢАЛУУНУ ТОКТОТУУНУН ЖАЛГЫЗ ЖОЛУ	
М.Е. Таткова, А. Л. Кокарев, И.В. Северский, Е.Д. Николаев	976
ИЗМЕНЕНИЕ ОЛЕДЕНЕНИЯ БАСЕЙНА РЕКИ ПСКЕМ	
N.A.Abdimutalip, G.B.Toychibekova, K.T.Sarbayeva, A.S.Adilbai	985
STUDY OF THE INFLUENCE OF ECOLOGICAL FACTORS ON THE KOSKORGAN RESERVOIR	
Шарапханова Ж.М., Тулетаев А.Б., Толепбаева А.К., Танбаева А.А.	991
GOOGLE EARTH ENGINE БҰЛТТЫҚ ПЛАТФОРМАСЫН СУ БАСУ ЗОНАЛАРЫН АНЫҚТАУДА ПАЙДАЛАНУДЫҢ МҮМКІНДІКТЕРІ (ПЕТРОПАВЛ ҚАЛАСЫ МЫСАЛЫНДА)	
Рустем Тұрдалы	998
ОРТА АЗИЯ ЖӘНЕ ҚАЗАҚСТАНДАҒЫ ШӨЛЕЙТТЕНУ: ЖАҒДАЙЫ, МӘСЕЛЕЛЕРІ ЖӘНЕ ШЕШУ ЖОЛДАРЫ	
Шалқарбай Ертуған Әмзеханұлы	1005
КАСПИЙ ТЕҢІЗІНІҢ ЭКОЛОГИЯСЫ ЖӘНЕ ҚАЗІРГІ ЖАҒДАЙЫ	
Турданова М.С.	1007
ШҮ ҚАЛАСЫНДАҒЫ АУЫЗ СУ МӘСЕЛЕСІ ЖӘНЕ ОНЫ ТИІМДІ БАСҚАРУДЫҢ ЭКОЛОГИЯЛЫҚ ЖӘНЕ ӘЛЕУМЕТТІК АСПЕКТІЛЕРІ	

8-ші секция Түркі әлемінің тарихи-мәдени мұрасы: мәселелері, зерттеулері және болашағы

Секция 8: Историко-культурное наследие Тюркского мира: проблемы, исследования и перспективы.

Section 8: Historical and cultural heritage of the Turkic world: problems, research and prospects

Rukiye Koç, Kaan Karan KAŞGARLI MAHMUT'UN DİVANÜ LÜGATİ'T-TÜRK ADLI ESERİNDEKİ TÜRK DÜNYASI HARİTASI İLE GÜNÜMÜZ TÜRK DÜNYASI HARİTASININ KARŞILAŞTIRMASI	1012
Байсентова Махабат Ратбековна КУЛЬТУРНОЕ НАСЛЕДИЕ КЫРГЫЗСТАНА И ЕГО ВЛИЯНИЕ НА ТУРИЗМ	1017
Тучиева Ивагүл Кадиловна ТҮРКМЕНИСТАННЫҢ ТАРИХИ-МӨДЕНИ МҰРАСЫ: МӨСЕЛЕРІ, ЗЕРТТЕУЛЕРІ ЖӨНЕ БОЛАШАҒЫ	1021
Ниязов Серік Ұзақбайұлы, Сагындыкова Сабира Аманжановна ҚОРҚЫТ БАБА ТҮРКІ ӘЛЕМІНЕ ОРТАҚ ТҰЛҒА	1028
Тасымова Аймангүл Тұнғатқызы ТҮРКІ ӘЛЕМІНІҢ ТАРИХИ-МӨДЕНИ МҰРАСЫ: ӨТКЕНІ, БҮТІНГІСІ ЖӨНЕ БОЛАШАҒЫ	1031
Кужаков Т.У. АҚЫРТАС КӨНЕ ТҮРКІ ТІЛДЕС ЕЛДЕР ХАЛЫҚТАРЫНЫҢ ТАРИХЫ	1037
Елбасы Айгүл Арыстанбекқызы ЦИФРЛАНДЫРУ ҮДЕРІСІН ЖЕДЕЛДЕТУ ҮШІН МӨДЕНИ МҰРАЛАРДЫ САҚТАУ МЕН ТАНЫТУДА ЗАМАНАУИ ТЕХНОЛОГИЯЛАРДЫҢ, ОНЫҢ ІШІНДЕ 3D МОДЕЛДЕУ, ЖАСАНДЫ ИНТЕЛЛЕКТ ЖӨНЕ МӘЛІМЕТТЕРДІ ӨНДЕУДІҢ РӨЛІ	1041
Миралиев Б.К. ТҮРКІ ӘЛЕМІНЕ ОРТАҚ ТАРИХИ МҰРА	1047
Каликов Арман Тамабаевич, Шохаева Банура Абдихалиевна ТҮРКІ ӘЛЕМІНІҢ ТАРИХИ-МӨДЕНИ МҰРАСЫ: МӨСЕЛЕРІ, ЗЕРТТЕУЛЕРІ ЖӨНЕ БОЛАШАҒЫ	1050
Шайхина А.Ж. ТЮРКСКАЯ АРХИТЕКТУРА КАК ЧАСТЬ МИРОВОГО НАСЛЕДИЯ	1054
Кенжебаева Жанна Онгарбековна, Бидайбекова Венера Валихановна, Масалимова Дидар Маулиевна, Туякбаева Нурсулу Маутенгазиновна ТҮРКІТІЛДЕС МЕМЛЕКЕТТЕР АРАСЫНДАҒЫ ТАРИХИ-МӨДЕНИ ТУРИЗМНІҢ БОЛАШАҒЫ	1059
Сиздикова Б.С. ТҮРКІ ӘЛЕМІНІҢ ТАРИХИ-МӨДЕНИ МҰРАСЫ ОРТАҒАСЫРЛЫҚ ТҮРКІСТАН ҚАЛАСЫНЫҢ ТАРИХЫ	1064
Cevdet YILMAZ, Fadime Zülal ŞEN SINIF DIŞI EĞİTİMLERİN ÖĞRETMEN ADAYLARINA KATKILARINA BİR ÖRNEK: SAMSUN KURTULUŞ YOLU	1070
Әлімқызы Г., Усаров Ө.Б. "ЖҰМСАҚ КҮШ" ӘСЕРІ: ЖАПОН ЖӨНЕ ТҮРК МӘДЕНИЕТІНІҢ ҚАЗАҚСТАНДЫҚ ҚОҒАМҒА ЫҚПАЛЫ	1076
Осмоналиева Ч.Ч. КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНДАҒЫ МИГРАЦИЯЛЫҚ АБАЛ ЖАНА ЭКОНОМИКАЛЫҚ-СОЦИАЛДЫҚ КЕСЕПЕТТЕРІ	1082
Сейдакова Н.А. ТҮРКІ ӘЛЕМІН ТҮЛЕТЕТІН ЕСКЕРТКІШТЕРДІҢ МАҢЫЗЫ	1086

	Abdrakhimova Aigerim Orynbasarkyzy, Dautova Sanyam Telmanovna, Ayapova Ainur Abdullavna, Zholdasbekova Asel Bolatovna THE PROBLEM OF WESTERNIZATION AND RENEWAL OF MODERN KAZAKH CULTURE IN THE FRAMEWORK OF THE TURKIC WORLD	1090
	Утемисова Н.Ш. ТҮРКІ ӨЛЕМІНІҢ ТАРИХИ-МӘДЕНИ МҰРАСЫН ЗЕРТТЕУДЕГІ СЕМЕЙ ҚАЛАСЫНЫҢ ОРНЫ ЖӘНЕ БОЛАШАҚ БАҒЫТТАРЫ	1097
	Сүлейменова Ботагөз Өмірзаққызы ХАЛЫҚАРАЛЫҚ ТУРИЗМ ЖӘНЕ ТҮРКІТІЛДЕС МЕМЛЕКЕТТЕРДІҢ ЕРЕКШЕ ҚОРҒАЛАТЫН ТАБИҒИ АУМАҚТАРЫН САҚТАУ МӘСЕЛЕСІ	1104
	Д.М. Тоққожаев, Б.М. Біләлов, А.Ә. Асанбаева, У.Б. Мухтаров КЛИМАТТЫҢ ӨЗГЕРУІНІҢ ОРТАЛЫҚ ҚАЗАҚСТАННЫҢ ЖАЙЫЛЫМДАРЫ ДЕГРАДАЦИЯСЫНА ӘСЕРІ	1109
	Б.М. Біләлов, У.Б. Мухтаров, Д.М. Тоққожаев КЛИМАТТЫҚ ӨЗГЕРІСТЕР ЖАҒДАЙЫНДА АТЫРАУ ОБЛЫСЫНЫҢ АУЫЛ ШАРУАШЫЛЫҒЫНДАҒЫ ТӘУЕКЕЛДЕР МЕН ОСАЛДЫҚТАРДЫ БАҒАЛАУ	1113
	Калдыбаева Ботакоз Кутмахановна ОТЫРАР АУДАНЫНЫҢ ТОПОНИМИКАСЫ	1117
	Кенеспаева Л.Б., Тажиева Д.А., Айдарханова Г.Б., Кайранбаева Г.К., Аубакирова Г.Б. ИССЛЕДОВАНИЕ ТЕНДЕНЦИЙ И ДИНАМИКИ ТРУДОВЫХ РЕСУРСОВ ПО РАЙОНАМ СЕВЕРО-КАЗАХСТАНСКОЙ ОБЛАСТИ	1121
	А.А. Токбергенова, К.Б. Зулпыхаров, А.Ә. Асанбаева, У.Б. Мухтаров ТҮРКІСТАН ОБЛЫСЫ СУАРМАЛЫ ЖЕРЛЕРІНІҢ ҚАЗІРГІ ЖАҒДАЙЫН ТАЛДАУ	1127